

II OSA

Araabia maad

Sageli kasutatakse läbiseigi mõisteid “islamimaad”, “moslemimaad” ja “araabia maad”. Ühest kindlat sisu sõnadel “islamimaa” või “moslemimaa” ei ole - vahel tähistatakse selle terminiga riike, kus enamus elanikke on moslemid, vahel riike, mille seadusandlus viitab religioonist tulenevale raamistikule. Antud materjalis püüame näidata, et mõiste “islamimaa” on võrdlemisi sisutu, sest hõlmates niivõrd suurt ala ja niivõrd erinevaid riike, on „islamimaailm“ äärmiselt kirju. Indoneesia ja Somaalia, Iraan ja Albaania on väga erinevad riigid, siiski tähistame me neid sageli ühe nimetusega: „moslemimaad“ või „islamimaad“. Järgnevate harjutuste eesmärk on muuta mõiste “islamimaa” nüansirohkemaks.

Harjutus 1

ISLAMIMAAD JA ARAABIA MAAD

Aeg: 10 minutit.

Vanus: 9.- 12. klass.

Eesmärk: Eelhäälestus ja ülevaade õpilaste teadmistest. Enne harjutuse tegemist selgitusi ei jagata, sest üheks harjutuse eesmärgiks on, et õpilased ise tajuksid, millised on nende teadmised antud hetkel. **Seda harjutust võib ka teha 10-15 minutit enne tunni lõppu, seejärel anda kodutööks harjutus 2 (“Turismiminister”) ja jätkata järgmises tunnis.**

◆ **ÕPETAJALE:** Jagage õpilased gruppidesse (kuni 5 inimest). Paluge neil materjale kasutamata vastata järgnevale kolmele küsimusele.

Kui õpilastel tekib väga suur segadus ja see ajab protsessi ummikusse, siis paluge neil mõelda, mida tähendab “araabia”. Õpilased peaksid jõudma tõdemuseni, et see on keel. Kui õpilased jäävad ummikusse ka sõnaga islamimaad, siis korrake, et antud harjutuse puhul võib islamimaadeks lugeda nt. neid maid, kus enamus elanikke (st üle poole) on moslemid.

ÕPILASTELE:

A. Maailmas on u. 7 miljardit inimest. Kui palju on maailmas moslemeid (nt osakaaluna)?

B. Nimetage kõik islamimaad, mis pähe tulevad (nt. võite arvestada islami jaoks sellist maad, kus enamus elanikest on moslemid).

C. Nimetage kõik arabia maad, mis pähe tulevad.

◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Paluge gruppidel vastused ette lugeda. Arutelu käigus nimetage ära järgmised olulised punktid:

Araablased on inimesed, kes räägivad araabia keelt, **moslemid** on inimesed, kes määratlevad ennast islamiusku kuuluvana. Kõik araablased kindlasti ei ole moslemid (kõikides araabia maades on ka teisi religioone, nt kristlastest araablasi), ammugi ei ole kõik moslemid araablased (u. 15% moslemitest on araablased).

Üheks segiajamise põhjuseks võib olla see, et araabia keel on islamiusu peamine keel – sarnaselt sellele, kuidas ladina keel oli veel üsna hiljuti katoliku kiriku peamine keel.

Arutage õpilastega, kas on **mõni riik, millest nad teavad rohkem ja mõni selline, millest nad üldse midagi ei tea?** Millistest nad teavad ja mida? Kas õpilased arvavad, et nt. Bangladeshis ja Egiptuses on inimesed sarnased, kuna mõlemas kohas elavad moslemid?

Pärast harjutuse 1 (“Islamimaad”) läbiviimist, näidake õpilastele kaarte (vt. all) ja nimetage araabia maid ja moslemienamusega maid. Näidake ka pilte erinevatest riikidest, pöörates tähelepanu sellele, et ka riigi siseselt on alati mitmesuguseid inimesi (linnas ja maal, madalama ja kõrgema haridusega jne).

ARAABIA MAAD

Kaart: [GES](#)

“Araabia maailma” moodustavad 22 Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas paiknevat riiki, kus enamik inimesi räägib esimese keelena araabia keelt (v.a. Somaalias, kus araabia keel on pigem teine keel).

Need riigid on: Alžeeria, Bahrein, Komoori saared, Djibouti, Egiptus, Iraak, Jordaania, Kuveit, Liibanon, Liibüa, Maroko, Mauritaania, Omaan, Palestiina, Katar, Saudi Araabia, Somaalia, Põhja-Sudaan, Süüria, Tuneesia, Araabia Ühendemiraadid ja Jeemen. 2013. a seisuga elab neis riikides kokku 369,8 miljonit inimest, ehk umbes viiendik moslemitest.

- ◆ **ÕPETAJALE:** Juhtige õpilaste tähelepanu sellele, et Iraan ei ole araabia riik, sest see on väga sagedane viga. Iraani ajalooline nimetus on Pärsia ja pärsia keel on ka täna Iraani ametlik keel. Üheks vaidlusaluseks territooriumiks on ka Lääne-Sahara (Maroko ja Mauritaania vahel), kus elavad berberid, kes aga räägivad samuti araabia keelt.

ISLAMIMAAD EHK MOSLEMIENAMUSEGA RIIGID

Kaart: [OGS](#)

Moslem (muslim) on inimene, kes tunnistab islamiuskku. Moslemid on kristlaste järel maailmas suuruselt teine religioosne grupp: umbes 1,6 miljardit inimest (Pew Research Centre, 2011).

- ◆ **ÕPETAJALE:** Kuna Sudaan on nüüd jagunenud Põhja- ja Lõuna-Sudaaniks, selgitage õpilastele, et pool Sudaani kaardist peaks olema värvilt valge, mitte roheline (Lõuna-Sudaani riigikeeleks on inglise keel ja suurimaks religiooniks kristlus).

Kui Eestis tajume religioossust isikliku valikuna ja „kaasa antuna“ pigem rahvust/etnilist päritolu/nahavärvi, siis traditsiooniliselt on moslemiks olemine nõ kaasaõundinud. St last, kes sünnib moslemiperesse, nimetatakse automaatselt moslemiks.

Selle kategooria sees on aga siiski palju gruppe: on neid, kelle jaoks moslemiks olemine või mitteolemine ei ole vaieldav, küll on aga valikukoht selles, kui palju sellele igapäevaelus tähelepanu pöörata. Neid nimetatakse teinekord „kultuurilisteks moslemiteks“ või nt. endises Jugoslaavias oli olemas kategooriana „rahvuselt moslemid“.

On ka neid, kes leiavad, et hoolimata traditsioonilisest ideest, et sünnitakse teatud religiooni, on usuline kuuluvus siiski nende enda valiku küsimus ja teevad valiku mõne teise religiooni või religioonist loobumise kasuks.

Ja loomulikult on ka neid, kelle jaoks moslemiks olemine ja religiooni puudutavad küsimused väga olulisel kohal nende elus. Alljärgnevates arvudes kajastuvad kõik need erinevad inimesed.

2010. a seisuga oli maailmas 49 riiki, kus moslemid moodustasid rohkem kui 50% elanikkonnast. Suurimad moslemite arvuga riigid maailmas on Indoneesia, India, Pakistan, Bangladesh, Nigeeria, Egiptus, Iraan, Türgi, Alžeeria ja Maroko (Pew Research Center, 2010).

Kuigi on palju araablasi, kes on kristlased või määratlevad ennast nt budistina, ateistina jne, on enamik araablasi moslemid. Ent enamik moslemeid ei ole araablased ega ela araabia maades.

Näidake õpilastele valiku pilte erinevatest moslemimaadest:

ALBAANIA

Foto: Qamile Stema näitab oma pere pilte oma kodus, Barkaneshi külas, 2008 (AP)

Foto: Adela, 17-aastane moslemineu Albaania külast, 2009

Foto: Albaania pealinna Tirana kesklinn – Skanderbegi väljak (Daniel Ursprung)

SOMAALIA

Foto: Somaalia naised stipendiumiprogrammi raames õppimas

Foto: Töölised ja vabatahtlikud koristavad prahti pealinn Mogadishu tänavatelt, 2012

PALESTIINA

Foto: Palestiina beduiinipere, 2010

Foto: Palestiina pealinna Ramallah kesklinn, 2008

Foto: Palestiina naised kohvikus vesipiipu suitsetamas, Ramallah, 2012 (Xinhua/Fadi Arouri)

JORDAANIA

Foto: Jordaania pealinn Amman, vanalinna tänav (GLOBOsapiens)

Foto: Ammani, tänavapilt, 2011

INDONEESIA

Foto: Indoneesia naispolitseinikud AFP/Getty-Images/Adek Berry

Foto: Indoneesia naised poes riideid ostmas (Getty Images)

- ◆ **ÕPETAJALE:** Kui harjutus 1 („Islamimaad“) sai tehtud tunni lõpus ja jätkate araabia maade/Lähis-Ida teemaga järgmises tunnis, võite anda õpilastele kodutööks harjutuse 2 („Turismiminister“), s.t. ülesande uurida iseseisvalt juurde infot islamimaade kohta. Järgnev harjutus sobib paremini õpilastele, kes juba saavad hakkama ingliskeelse info otsimisega. Tuletage õpilastele ka meelde, et nad allikad kirja paneksid.

Harjutus 2

TURISMIMINISTER

Aeg: Kodutöö.

Vanus: 8.-12. klass.

Eesmärk: Uurida iseseisvalt ja loominguiliselt infot riigi kohta, kus arvestatav osa elanikke on moslemid. Vajaminev: Eelnevalt valmistage ette nimekiri riikidest, mille vahel õpilased võivad valida endale meelepärase riigi. Printige ülesande tekst. Valikus olevad riigid võiksid asuda erinevates piirkondades.

Hea oleks, kui õpilased ei saaks valida rohkem kui kaks tööd ühe riigi kohta.

- ◆ **ÕPETAJALE:** Töö võib toimuda kas paarikaupa või gruppides, kus on 3-4 inimest. Paluge õpilastel valida üks moslemienamusega riik ning teha sellest kokkuvõtte järgmistele küsimuste põhjal. **Küsimuste hulka saab vähendada vastavalt õpilaste huvile ja võimekusele.** Õpilased võivad teha kas lühiülevaate ja seda esitada (üksteisele või kirjalikus vormis õpetajale) või nt. suuremad plakatid, mida võib seinale panna ja teha näituse.

ÕPILASTELE:

Palju õnne! Sa oled saanud turismiministriks ja riigi eelarvest on lõpuks ometi eraldatud raha, et saaksid tutvustada oma riiki! Sa saad selle raha eest teha veebilehe, millel pead andma oma riigist lühikese ülevaate, mis innustaks turisti riiki külastama tulema. Sa pead mõtlema, mis oleks kodulehe lingi aadress (nimi). Sinu koduleht peab sisaldama vähemalt 7 pilti.

Oluline! Pane igale väitele või faktile juurde allikas (s.t. kust Sa selle info võtsid)! Allpool on küsimused, millele pead vastuse leidma, aga loomulikult võid ka muid huvitavaid asju lisada!

RAHVASTIK

Kui palju inimesi elab Sinu riigis ja millisesse usku nad kuuluvad? Kui palju naisi ja kui palju mehi? Milline on keskmine vanus? Milliseid keeli riigis räägitakse? Milline on ametlik keel?

AJALUGU

Kui kaua on Sinu riik iseseisev olnud? Kas ta on olnud ka mõne teise riigi võimu all? Mis on Sinu riigi pealinn? Kas see linn on alati olnud pealinn - kui ei ole, siis mis ajast on see pealinn?

MAJANDUS

Millised maavarad või muud ressursid on Sinu riigis? Mida Sinu riik toodab? Milline on selle majandus? Kas midagi, mida Sinu riik toodab, võib leida ka Eestis?

GEOGRAAFIA

Millisel mandril on Sinu riik? Millises piirkonnas? Millised on ümbritsevad riigid? Milline on maastik (veekogud, kõrbed jm) ja kliima? Millal oleks Sinu riiki kõige parem külastada ja miks?

Mida huvitavat võib Sinu riigis näha? Milline kuulus inimene on pärit Sinu riigist?

Kas Sinu riigis on huvitav arhitektuur? Kunst? Sport? Käsitöö?

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Paluge õpilastel rääkida, kas neil tekkis huvi „enda“ riiki külastada? Mis tundus huvitav? Mis tundus hirmutav? Kas neil oleks huvitav kohtuda kellegagi sellest riigist?

ARAABIA MAAD - MILLELE KESKENDUVAD ÕPIKUD?

Nii Euroopa kui ka Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika ühiskonnad on alati olnud kultuuriliselt, keeleliselt ja usuliselt mitmekesised, nii enne kolme suure monoteistliku religiooni (judaism, kristlus, islam) esilekerkimist, kui tänapäeval. Kõigi kolme piirkonna ajalugu on rikkalik ja kõigi nende piirkondade vahel on olnud ja on tänaseni palju vastastikuseid mõjutusi. Ajalugu vaadates on lihtne näha, et just kultuurilised sidemed on viinud meie ühiskondi edasi.

Enamasti satub islam teemaks kas ajaloo- või usundiõpetuse tunnis. Kahjuks nii Eestis/Euroopas kui araabia maades ajalugu õpetades pööratakse ebaproportsionaalselt palju rõhku sõjalistele konfliktidele, defineerides seega “teisi” peamiselt läbi vägivalla.

Käsitledes enda ajalugu ja ühiskonnakorraldust, pöörame pigem rõhku sündmustele, mille üle uhkust tunneme, kaldudes unustama neid, mis on vähem meeldivad. See on loomulik. See toimub nii Euroopas kui araabia maades. Ent kui tahame üksteisemõistmisele lähemale jõuda, on oluline näha olukordi ka “teiste” vaatekohast.

Araabia maades seostub Euroopa ajalugu vastuoluliste epohhide ja sündmustega. Sageli kehas-tavad araabia maade ajalooõpikutes Euroopat ristsõjad ja vägivaldne kolonialism. Eurooplaste endi jaoks defineerivad Euroopat aga pigem humanism, valgustusaeg ja ilmalikkus (nt. võimu ja kiriku lahusus) või tehnoloogilised saavutused, mis kaasnesid tööstusrevolutsiooniga. Samamoodi seostub paljude eurooplaste jaoks araabia maade/islamimaade ajalugu peamiselt vastuoluliste sündmustega, nagu nt. Osmanite impeeriumi oht Euroopale või islami levik keskajal, mis vähendas Lähis-Idas ristiusu tähtsust. Enamiks araablasti ja moslemeid aga ei arva, et just need sündmused on kõige olulisema tähtsusega ja nimetaksid piirkonda määratlevate nähtustena usulist mitmekesisust ja sallivust teiste religioonide vastu islamimaades, araabia maailma teadussaavutusi matemaatikas ja filosoofias, kultuurikontakte Kreeka, Egiptuse ja Pärsiaga ning sellest tekkinud kultuuride sünteesi või Lähis-Ida piirkonna strateegilist tähtsust tänapäeval.

Euroopa õpikutest jääb sageli välja see, kuidas islamimaade teadussaavutused olid paljudel juhtudel kaasaegse Euroopa teaduse ja filosoofia arengu lähtealuseks, nagu ka ei käsitleta Euroopa koloniaalpoliitikaga seotud probleeme. On oluline mõista, et araabia maades nähakse 19. saj. kolonialismis sageli ristsõdade jätku ja kristluse pealesurumist: mida ei suudetud teha keskajal lahingutes, püüti hiljem teha “pehmemate” vahenditega. Ka tänapäeval aset leidvat Lääne sekumist nähakse vahel koloniaalpoliitika jätkuna.

AJALOOLISED SIDEMED ARAABIA MAADE JA EUROOPA VAHEL

Kuigi Läänemaailmas ja Eestis kujutame sageli islamimaid ja araabia maid lihtsakoeliste ja tagurlikena, võib ajalugu lähemalt uurides avastada hoopis teistsuguse pildi. Keskajal juhtisid just islamimaad maailma teadust ja nende saavutused matemaatikas, keemias, arstiteaduses, filosoofias ja navigatsioonis mõjutasid väga palju tänase Euroopa kujunemist.

EUROOPA JA ISLAMIMAADE VAHEL ON AJALOOLISELT OLNUD TIHEDAD SIDEMED

- Euroopas Avicenna nime all tuntud pärsia-usbeki arsti Ibn Sina teadustöö „Meditiini kaanon“ oli sajanded kasutuses õpperaamatuks Euroopa ülikoolides.
- Pärsia arst Al-Razi (Euroopas Rhazes) kirjeldas teadaolevalt esimesena rõugeid ja leetraid ning kasutas alkoholi antiseptikuna.
- Berberi-andaluusia filosoofi Ibn Rushd'i (Euroopas tuntud Averroes'e nime all) tööd mõjutasid oluliselt Euroopa sekulaarse (ilmaliku) mõtlemise teket.
- Kontaktid eurooplaste ja araablaste vahel tõid kaasa uute rahasüsteemide tekke, aga ka nt edasiminek navigatsioonis. Pikka aega on arvatud ka, et Tallinnat mainis esmakordselt maailmakaardil araabia geograaf ja kartograaf Muhammad al-Idris, kuigi tänapäeval on teadlased jagunenud selles küsimuses mitmesse leeri.
- Tänapäevase Türgi aladel elanud leiutaja Al-Jazari ehitas põldude niisutamiseks täiesti uut tüüpi veepumba. Eriti laialdaselt hakati aga hiljem Euroopas kasutama Al-Jazari leiutatud väntvõlli ja see mängis suurt rolli 15. ja 16. sajandi tehnilises progressis. Al-Jazari kuulsat veekella tööpõhimõtet võib näha [videost](#): („Elevandikell“, mis on leiutaja üks tuntumaid töid, algab videoklipi teisest minutist, täpsemalt 02:40)

- Kas teadsid, et need sõnad on jõudnud meile araabia keelest või araabia keele kaudu?

kohv	قهوة	[qahwa]
suhkur	سكر	[sukkar]
sohva	صفا	[suffa]
madrats	مطرح	[mitrah]
diivan	ديوان	[diwan]
alkohol	الكحل	[al-kohl]

- Araabia numbrisüsteem arvatakse olevat loodud matemaatikute poolt Indias, kust selle võtsid üle ja kohandasid pärsia matemaatik Al-Khwarizmi ja araabia matemaatik Al-Kindi. Just nende tööde kaudu muutus uus süsteem tuntuks ja levis ka Euroopasse, koos süsteemiga aga ka numbrid. Süsteemi uudsuseks oli nulli ja positsioonilise arvusüsteemi kasutuselevõtt, mida peetakse oluliseks verstapostiks matemaatika arengus. Positsioonilises arvusüsteemis on igal numbril oma kindel tähendus mitte ainult sõltuvalt kujust, vaid ka kohast (positsioonist), millel ta asub teiste numbrite suhtes – s.t. 365 ei võrdu 356. Kuna uued numbrid jõudsid Euroopasse araabia maadest, nimetati neid araabia numbriteks. Araablased ise nimetavad neid numbreid „india numbriteks“. 16. sajandi keskpaigaks olid need üldiselt kasutusel enamikus Euroopas ja Rooma numbrid jäid kasutusele peamiselt sajandite ja kellaplaadi numbrite märkimiseks. Tänapäeval kasutame meie lääne-araabia numbreid, araabia maad aga ida-araabia numbreid.

LÄÄNE-ARAABIA NUMBRID: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

IDA-ARAABIA NUMBRID: ٠ ١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ١٠

Vt. ka „Moslemite teadmised lõid alusmüüri tänapäeva teadusele“, [Imeline Ajalugu](#)

Araablased on uhked oma ajaloo üle ja ka meie Euroopas oleme araabia maadest palju üle võtnud. Ent millest tuleneb siis tänane olukord, kus araabia maad näivad olevat konfliktide ja sekelduste keerises? Viimastel sajanditel on araabia maadel olnud vähe võimalusi ise enda ajalugu kujundada. Kuni 20. saj esimese pooleni olid paljud neist Euroopa koloniaalriikide võimu all, viimastel aastakümnetel on aga maailma üliriigiks muutunud USA-l olnud suur mõju nii Lähis-Idas kui Põhja-Aafrikas. On palju teisigi tegureid, mis takistavad araabia maade edasiliikumist: vanad dünastiad, sõjalised diktatuurid, suured lõhed inimeste sissetulekutes ja elutingimustes, riikliku identiteedi otsimine ja palju muud.

EUROOPA KOLONIALISM

Harjutus 3

KOLONIAALAJASTU

Aeg: 10 minutit.

Vanus: 9.-12. klass.

Eesmärk: Sissejuhatus koloniaalajastul levinud narratiividesse, millega õigustati eurooplaste võimu teiste rahvaste üle.

Vaja läheb: Õpilastele tekst ja küsimused (soovitavalt paberil, mitte ekraanil), paber ja kirjutusvahend.

- ◆ **ÕPETAJALE:** Paluge õpilastel lugeda katkendit prantsuse majandusteadlase raamatust, milles ta õigustab Euroopa imperialismi ja seejärel vastata küsimustele.

ÕPILASTELE:

Loe läbi tekst ja vasta küsimustele.

Tänane maailm koosneb tsivilisatsioonide mõttes neljast erinevast grupist. Üks on meie enda Lääne tsivilisatsioon. Teine [osa maailmast] on asustatud erinevate tsivilisatsioonide poolt, kuid need on organiseeritud kompaktseteks, sidusateks ja stabiilseteks ühiskondadeks ja nende ajalugu ja tänane iseloom lubab neil ennast ise valitseda – näiteks, Hiina ja Jaapani rahvas. Kolmandas osas elavad inimesed, kes on mõnes valdkonnas piisavalt edasijõudnud, kuid siiski ei ole erinevatel põhjustel suutnud ühineda rahumeelseks progressiivseks rahvaks, nagu näiteks India enne seda, kui Britid selle vallutasid, samuti Jaava või Indo-Hiina poolsaar.

Viimaseks on aga suur osa maailmast asustatud barbarite või metslastega, kes peavad lõpmatuid sõdu ja kellel on jõhkrad kombed, või teistest, kes teavad vähe kunstist või teadusest, kes ei oska leiutada ja on nii vähe harjunud töötegemisega, et ei oska kasutada oma maad ja selle looduslikke rikkust. Nad elavad väikeste vaesuses virelevate gruppidega hiigelsuurtel aladel, mis võiksid lihtsasti ära elatada väga suurt inimhulka.

Ei ole loomulik ega õiglane, et Lääne tsiviliseeritud inimesed peaksid pidevas ruumikitsikuses vaevlema seal, kus on nende algkodu. Samuti ei ole loomulik ega õige see, et neil [s.t. Lääne inimestel] on kogunenud teaduse, kunsti ja tsivilisatsiooni imelised saavutused, ent iga päev näevad [Lääne inimesed], kuidas intressimäär muutub madalamaks, sest ei ole häid investeerimisevõima-

lusi... ja samal ajal jätavad [Lääne inimesed] umbes pool maailma nendele vähiklike, ebaefektiivsetele rahvastele, kes on kui jõuetud lapsed . . või väsinud rahvastele, kellel ei ole energiat ega sihti, keda võib võrrelda vanuritega.

Sageli aetakse imperialismi segamini äri- või turgude avamisega.... Imperialism on midagi hoopis muud kui kauba müük või ost. See on vajalik töö, et aidata inimesi ja maad, pakkuda haridust ja seadusandlust. Õpetada tööjaotust ja kapitali kasutamist seal, kus nad on selliste asjade suhtes ignorantsed. (...) Sellist muutust ei saa aga barbaarsetesse maadesse pelgalt ärisuhetega viia.

Prantsuse majandusteadlane Paul Leroy-Beaulieu, „De la colonisation chez les peuples modernes“, Pariis 1891 (kohandatud)

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Kellest kirjutab prantsuse majandusteadlane? Keda ta Sinu arvates püüab veenda nende argumentidega? Mida tähendab tsiviliseeritud olemine prantsuse autori arvates? Paluge õpilastel oletada, millist rolli võis mängida Euroopa koloniaalpoliitikas 19. saj tööstusrevolutsioon? Seletage õpilastele, et käsikäes Euroopa koloniaalpoliitikaga käis ka misjonäritöö – ristiusu viimine kolooniatesse.

Näidake õpilastele pilti „Valge mehe koorem“ (The Journal, Detroit, 1898). Paluge neil mõne minuti jooksul kirja panna, mis on nende arvates valge mehe koorem. Seejärel võtke teema kokku terve klassiga (vt. all).

„Valge mehe koorem“ – Thomas May, The Journal (Detroit)

19. sajandil oli maailmas valitsevaks jõuks Euroopa. Tööstuse arenedes tekkis vajadus nii uute ressursside (nt. kautšuk, nafta, puuvill, raud, vask, mangaan terase tootmiseks, palmiõli masinate jaoks jm) kui uute turgude järele. Ka mitmete Euroopa suurriikide sõjaline võimekus suurenes ja 19. sajandi esimesel poolel alustas esimese suurema koloniaalprojektina Prantsusmaa Alžeeria alade vallutamist (1830-1847), seejärel läksid Euroopa kontrolli alla Egiptuse, Tuneesia, Maroko, Liibüa jt. alad. paljudel Euroopa riikidel olid kolooniad ja kuna samal ajal Euroopas muutus aina olulisemaks isikuvabaduste küsimus, püüti sel moel leida õigustusi, miks need ei kehti teiste rahvaste puhul ja miks on koloniaalpoliitikat vaja.

KUIDAS NÄHAKSE EUROOPA KOLONIAALPOLIITIKAT EUROOPAS JA ARAABIA MAADES?

Araabia maade **ajalooõpikutes** käsitletakse Euroopa kolonialismi enamasti agressioonina, mõnikord ka 11.- 13. sajandil toimunud ristsõdade jätkuna. Araabia maades ei ole haruldane arvamus, et imperialismi/kolonialismi eesmärgiks oli ristiusustada araabia maad või nõrgestada araabia maade kultuuri. See arvamus toetub ka tõsiasjale, et koloniseerimise käigus kasutasid Euroopa riigid sageli ka jõhkraid ja veriseid meetodeid, mis tekitavad paralleele ristsõdadega. Samuti oli Euroopas argumendina käibel „tsivilisatsiooni“ viimine, millega käis enamasti lahutamatu kaasas ka ristiusk.

Euroopa koloniseerimises osalenud riikide **ajalooõpikutes** (nt. Suurbritannia või Prantsusmaa) on aga kuni hiljutise ajani seletatud, et kolonialismi eesmärk oli “viia tsivilisatsiooni”: võimaldada hariduse saamist, parandada tervishoiuvõimalusi, ehitada teid ja sadamaid. Väga vähe, kui üldse, räägiti sellest, milliseid negatiivseid mõjusid kolonialism avaldas ja millist hinda kohalik elanikkond selle eest maksis - või kes ülalmainitud hüvesid kasutada sai.

LISALUGEMIST: Miks islamimaailm lääneriikidesse halvasti suhtub? *Krister Paris, EPL, 24.01.2015*

◆ **ÕPETAJALE:** UNESCO poolt välja antud [Guidebook for History Textbook Authors](#), mis on mõeldud ajalooõpikute autoritele, rõhutatakse, et Euroopa koloniaalpoliitikast rääkides on oluline välja tuua viis alljärgnevat aspekti:

1. Euroopa kolonialism oli üks olulisemaid protsesse meie ajaloos. Selle käigus hõivasid mitmed Euroopa riigid väga suuri alasid väljaspool Euroopat, millega kaasnes märkimisväärsete sõjaliste jõudude, äride ja ka kiriku mobiliseerimine.

2. Koloniseerimine ehk uute territooriumite hõivamine toimus vägivaldsete meetoditega: kolooniad saadi endale sõjalise tegevuse abil. Ent vägivald jätkus ka pärast kolooniate allutamist, selleks, et koloniseeritud alasid enda alluvuses hoida.

3. Koloniaalpoliitika peamiseks liikumapanevaks jõuks olid majanduslikud huvid. Koloniseeritud riikidesse “hüvede” toomine (nt teede ehitamine jm) oli seotud kasumi saamisega, mitte kohaliku elanikkonna elutingimuste parandamisega.

4. Sotsiaalsed suhted koloniseerijate ja koloniseeritavate vahel olid väga ebavõrdsed. Koloniseeritud elanikkonda ei nähtud võrdväärsete kodanikena. Sageli oli suhtumine algul patroniseeriv/üleolev, muutudes seejärel repressiivseks, kui tekkima hakkasid märgid sellest, et kohalik elanikkond on sellise olukorra vastu valmis protesteerima.

5. Kolonistid surusid koloniseeritud rahvastele peale oma keeled ja kultuuri.

Need viis peamist tegurit aitavad õpilastel näha laiemat perspektiivi. Seejärel võib soovi ja võimaluse korral juba uurida konkreetsete Euroopa riikide koloniaalpoliitika, sest need olid mõistagi väga erinevad. Samuti oli Euroopas ka inimesi, kes tugevalt kritiseerisid koloniaalpoliitikat. Siiski on oluline mõista neid peamisi tendentse, et mõista koloniseeritud araabia riikide elanike reaktsioone.

Lähis-Ida teema võib sisse juhata järgneva harjutusega, et analüüsida, kuidas tekivad riigid.

Harjutus 4

KUIDAS LUUA RIIKE?

Aeg: 10-15 minutit.

Vanus: 9.- 12. klass.

Eesmärk: Eelhäälestus ja sissejuhatus Lähis-Ida teemasse.

Vaja läheb: Ülesande küsimused, paber ja kirjutusvahend. Võimalusel internetiühendus (kaartide näitamiseks).

- ◆ **ÕPETAJALE:** Õpilased jagunevad gruppidesse (kuni 5 inimest). Paluge neil materjale kasutamata vastata järgnevatele küsimustele. Seejärel arutage nende vastuseid.

ÕPILASTELE:

- a. Mida arvad, kuidas tekivad riigid (nt. kuidas neid luuakse või kuidas otsustatakse, et teatud kohta tekib riik)?
- b. Miks on geograafilised piirid sageli ka riigipiirid? Kuidas võivad geograafilised piirjooned mõjutada riigi piire?
- c. Kui Sina rajaksid kusagile riigi, mille järgi otsustaksid, millise maa-ala võtaksid riiki sisse? Mida Sa tahaksid/mida ei tahaks omada – nt. milliseid veekogusid jms?

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Arutelu hõlbustamiseks on alljärgnevalt ära toodud mõned vastused, milleni õpilased jõuavad ise või saab neid vastuseid arutelu käigus pakkuda:

- a) Näiteks territooriumi vallutamine (otseselt tänapäeval vallutamise reeglina territooriumeid ei hõivata, ent minevikus oli see tavaline), kellegi teise poolt kehtestamine (nt. Iisraeli riigi loomine), inimeste soov ja omavaheline kokkulepe (Sudaan).
- b) Mugavus, nt. poliitiline otstarbekus või ajaloolised traditsioonid. Näiteks veekogud (Eesti/Venemaa, Eesti/Soome), mäestikud (Prantsusmaa/Hispaania).

c) Küsimus c annab õpilastele võimaluse oma mõtteid välja pakkuda. Täpsustage, et selle küsimuse all ei ole mõeldud hooneid või asutusi, vaid geograafilisi elemente. Kui arutelu käigus ei tule välja mõni alljärgnevatest punktidest, juhtige õpilaste tähelepanu järgmistele asjaoludele: maavarad, vesi, juurdepääs (sh juurdepääs merele või kaubandusteedele). Võib ära märkida ka, et ka etniline koosseis mängib sageli rolli riigipiiride tekkimisel.

Peale arutelu näidake õpilastele ekraanilt kahte kaarti:

Lähis-Ida topograafiline kaart

Lähis-Ida sotsiaalpoliitiline kaart, mis tutvustab ka etnilist jaotust (etnilise koosseisu nägemiseks tuleb hiirega klikkida riigile)

MIS ON LÄHIS-IDA?

Lähis-Ida asub Aasia ja Aafrika kokkupuutealal Euroopast vahetult idas. Lähis-Ida riigid asuvad Aasia maailmajaos, aga ajaloolis-geograafiliselt käsitletakse seda eraldi piirkonnana. Eri keeleroomides hõlmab see määratlus erinevaid alasid. Inglisekeelne termin „Middle East“ (mida eesti keelde tõlgitakse „Lähis-Ida“) võeti kasutusele Euroopas 19. saj. lõpus, vastandina Kaug-Idale (Hiina, Jaapan jt.)

Kirjanduses ja meedias kasutatakse erinevaid Lähis-Ida määratlusi. Ka Egiptust ja teisi Põhja-Aafrika Vahemere-äärseid riike peetakse mõnikord Lähis-Ida riikideks. Vahel kasutatakse nende kohta mõistet „Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika“. Allpool on toodud kaks Lähis-Ida kaarti:

Laiem Lähis-Ida määratlus, mis hõlmab ka Põhja-Aafrika riike.

Kitsam Lähis-Ida määratlus, millega tähistatakse Vahemerest itta jäävaid islamiusulisi maid, Pärsia lahe riike ning Egiptust.

Antud õppematerjalis räägime peamiselt Vahemerest idas asuvates riikides.

LÄHIS-IDA JAGAMINE: SYKES-PICOT' LEPING

Tänane Lähis-Ida piirkond võib tunduda paljudele eestlastele hirmutav: enamasti kuuleme, et seal käivad pidevad sõjad ning piirkonda hoiavad hirmu all sellised terroristlikud rühmitused nagu Al-Qaeda või ISIS/ISIL (terroristlik rühmitus ISIS on kasutanud enda kohta nimesid „Iraagi ja Levanti Islamiriik“ ja „Iraagi ja Süüria Islamiriik“, lühenditena ISIL ja ISIS). Lähis-Ida mõistmiseks peab minema ajas tagasi Esimese maailmasõja aega, sest tänane Lähis-Ida on suuresti kujunenud 20. sajandil.

Kuni 20. sajandi alguseni valitses Lähis-Idas Osmanite impeerium.

Osmanite impeerium ehk Ottomani impeerium sai alguse Anatoolia türgi hõimudest ja muutus üheks suurimaks impeeriumiks maailma ajaloos. Osmanite impeerium oli 15.-17. sajandil üks võimsamaid maailma riike. Hiilgeaegadel kuulus impeeriumile suur osa Kagu-Euroopast, Lähis-Idast ning Põhja-Aafrikast. Joonisel võib näha impeeriumi piire 17. sajandil (helepruuniga) ja 20. sajandi algul (tumepruuniga). See püsis kokku umbes 600 aastat ja lakkas eksisteerimast peale I maailmasõda, kui selle asemele loodi Türgi Vabariik ja rida teisi Lähis-Ida riike.

20. sajandi algul oli maailmas kõige mõjuvõimsamaks jõuks Suurbritannia, millel oli vaja juurdepääsu Lähis-Ida kaubandusteedele. Seetõttu lubati araablasele, et kui nad Ottomani impeeriumi vastu üles tõusevad, saavad nad iseseisvuse. Suurbritanniast lähetati Lähis-Ida Briti ohvitser T. E. Lawrence, kelle ülesandeks oli pakkuda araablasele vastutasuks praeguse Süüria, Liibanoni,

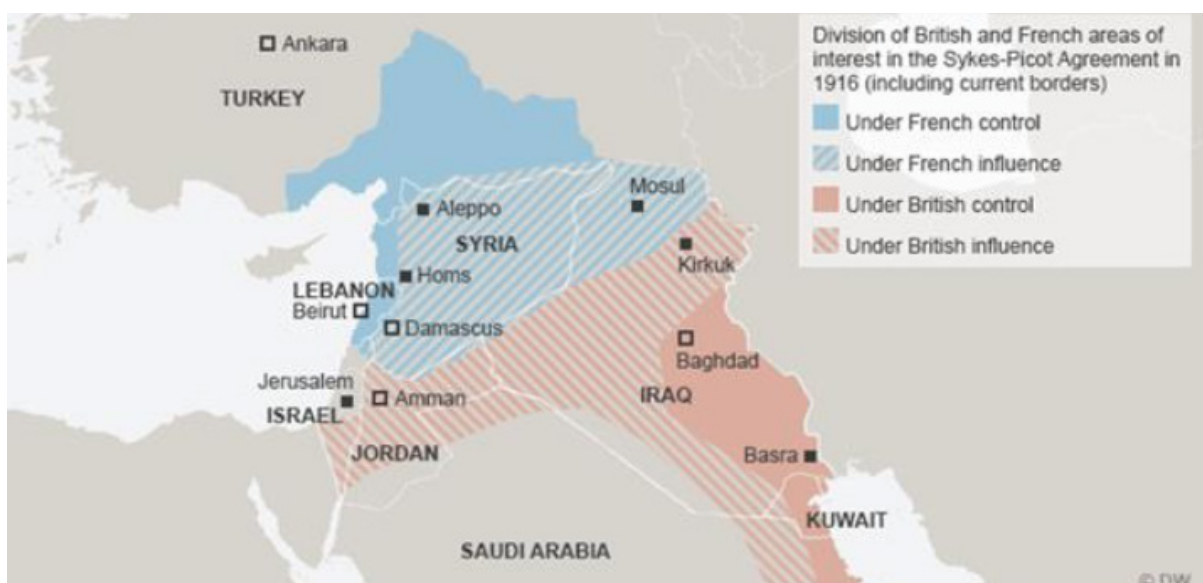
Iisraeli alad ning osaliselt ka Iraagi ja Jordaania territooriumid. Ilmselt ei olnud Suurbritannial aga tegelikku kavatsust seda lubadust täita: araablastele võimu üleandmine oleks tähendanud, et piirkond jääb ka edaspidi ühe keskse võimu alla. Seetõttu peeti araablastega läbirääkimiste ajal paralleelseid läbirääkimisi ka Prantsusmaaga selle üle, kuidas Lähis-Ida omavahel ära jagada.

Mõlemal riigil oli huvi Vahemere ja Pärsia lahe vahel asuvate maa-alade vastu. 20. sajandi alguseks oli Suurbritanniale saanud selgeks, kui oluliseks võib muutuda juurdepääs naftamaardlatele. Samuti jäi see piirkond Suurbritannia ja selle ühe tähtsaima koloonia – India - vahele. Prantsusmaal olid kasvavad ärisidemed suurte sadamalinnadega, nagu nt. Beirut, Sidon ja Tyrus (Tüüros), ning Prantsusmaa eesmärgiks oli tagada neile juurdepääs.

1916. aastal sõlmisid Briti ja Prantsuse diplomaadid Mark Sykes ja George Picot salajase lepingu, millega Inglismaa ja Prantsusmaa jagasid omavahel ära araabia alad, mis olid alates 16. sajandist kuulunud Ottomani impeeriumile. Kuigi see salajane leping lõpuni ei realiseerunud: I maailmasõja lõpetanud lepingutes neid punkte sees ei olnud ning Lähis-Ida alad ei muutunud otseselt Prantsusmaa ja Inglismaa omandiks, säilitasid Euroopa riigid mitmeid aastakümneid kontrolli Lähis-Ida üle. Sykes-Picot´ lepingu kohaselt pidid Iraagi, Jordaania ja Palestiina alad jääma Suurbritannia mõjusfääri ning Süüria ja Liibanon alad Prantsusmaa mõjusfääri. Kuigi Sykes ja Picot ei leppinud kokku Põhja-Aafrika jaotuses, oli samade riikide mõju suur ka seal – nt. Egiptus oli Suurbritannia ja Maroko Prantsusmaa mõjusfääris.

Veel keerulisemaks muutus olukord siis, kui Suurbritannia otsustas soodustada Palestiinas juudi immigratsiooni (vt. allpool „Iisraeli-Palestiina konflikti juured“) ja andis Jordani jõest lääne pool asuv territooriumi osaliselt juudi immigrantide kasutusse. See tõi kaasa Iisraeli riigi loomise pärast II maailmasõda ja Iisraeli-Palestiina konflikti, mis kestab tänaseni.

Lähis-Ida tänased justkui joonlauuga tõmmatud piirid (vt. kaarti all) olid sellisel kujul mugavad koloniaalvõimudele - Prantsusmaale ja Suurbritanniale, kuid tõid kaasa palju probleeme selle piirkonna elanikele.

Kaart: [Deutsche Welle](#)

MILLISED PROBLEEMID KAASNESID SYKES-PICOT' LEPINGUGA?

Sykes-Picot' leping oli mõeldud salajase lepinguna, ent informatsioon lekkis araablastele. Sellega kaotasid nii Prantsusmaa kui Inglismaa araablaste silmis usalduse ning selle mõju kestab ka tänase päevani.

Kuna araabia maad I maailmasõja järel iseseisvust ei saavutanud ja neist said Briti ja Prantsuse protektoraadid või mandaatteritooriumid, kus koloniaalvõimud jäid kuni 1940ndateni suurel määral otsustama, mõjutas see ka poliitilisi protsesse Põhja-Aafrikas ja Lähis-Idas.

Mitmetes nendest riikidest oli 20. sajandi esimestel kümnenditel (kui iseseisvus näis olevat käegakatsutav) võetud suund liberaalsete põhiseaduslike valitsemissüsteemide ülesehitamisele. Kui sai selgeks, et koloniaalvõimu lõppu ei paista, muutus poliitiliselt olulisemaks rahvusriigi loomise küsimus. Kuna ühiskondlike süsteemide reformimise asemel keskenduti koloniaalvõimust lahtisaamisele, kerkisid paljudes araabia maades 1950-60ndatel esile militaarrežiimid (nt. Egiptus, Süüria, Liibüa, Iraak jt), millest mitmed jäid võimule sisuliselt kuni 2011. aasta Araabia kevade sündmusteni.

Probleemiks olid ka piirid: “joonlauajooned”, mis ignoreerisid kohalikke suhteid, sh. etnilisi grappe, religioosseid grappe ja hõimude omavahelisi suhteid. Nii sattusid nt. kurdid Türki, Iraaki ja Süüriasse, jeziidid aga Iraaki ja Süüriasse.

Kunstlikult tekitatud piirjooned ja riigid on olnud aluseks paljudele viimase pea saja aasta konfliktidele. Kuna koloniaalpoliitika tõttu tekkinud probleem ei ole lahendust leidnud, kasutatakse seda ära poliitilises võimuvõitluses. Nt. Iraagis ja Süürias tegutsev terroristlik rühmitus ISIS toob sageli oma tegutsemise ühe argumendina välja just piiride kunstlikkuse ja Sykes-Picot' lepingu, teades, et see on üks ühiskondlikke valupunkte.

Kolmandaks probleemiks on kujunenud identiteedi otsingud. Koloniaalpoliitikast räsitud ja erinevate etniliste gruppide poolt asustatud Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika riigid on viimase 100- 150 aasta jooksul pidanud palju tegelema enda määratlemisega. Seejuures on kaks tekkinud kaks vastandlikku tendentsi: ühelt poolt on olnud olulised elemendid rahvuslus ja sekulaarsus, teiselt poolt aga religioon (islam, kristlus, judaism). Viimase sajandi jooksul tekkinud võimusteedid mitte ei aidanud selle identiteediprobleemiga tegeleda, vaid muutsid selle hoopis suuremaks. Mitmetes maades tõusid 20. saj esimeses pooles (19. saj lõpp kuni 1940ndad) esile juhid, kes keskendusid vaid sotsiaalsele moderniseerimisele ja religiooni puudutavad küsimused jäeti arutelust välja. Tõsi, moderniseerimine kõnetas mitmeid ühiskondlikke grappe, eriti keskklassi, ent usuga seotud küsimuste arutelust välja jätmine tõi kaasa ka vastureaktsiooni: hirmu, et usulisele eneseväljendamisele püstitatakse piirid.

Lisaks kaasnes sõjaväeliste režiimidega ka tsiviilõiguste ja poliitiliste õiguste kärpimine. Suurenes ka lõhe keskklassi rikkama kihi ja suurema osa elanikkonna vahel.

IISRAELI JA PALESTIINA KONFLIKTI JUURED

Üks tundlikumaid teemasid araabia maade ja Lääne (USA/Euroopa) vahel on Iisraeli-Palestiina konflikt. Konflikti juured ulatuvad kaugele, ent Euroopa mängis konfliktis kahtlemata olulist osa, iseäranis 20. sajandi esimesel poolel.

Sageli arvatakse Iisraeli ja Palestiina konflikti kohta, et araablased ja juudid on aastatuhandeid vaenujalal olnud ja seetõttu ei ole konflikt lahendatav. Ajalugu vaadates on moslemid pigem aga alati suhtunud usuvähemustesse, ka juutidesse, sallivalt. Kuigi usuvähemustel (nt. juutidel, kristlastel, zoroastriididel) ei olnud võrdseid õigusi, saadi üldiselt läbi rahumeelselt. Võib ka öelda, et sageli oli Euroopa kristlikes riikides elanud juutide olukord märksa halvem, kui islamimaades elavate juutide olukord.

Iisraeli-Palestiina konflikt hoogu koguma 19. sajandi lõpus, kui Euroopast algas juutide immigratsioon tollal Ottomani impeeriumi kuulunud Palestiinas aladele. Rahvusriikide idee levimine Euroopas inspireeris ka juudi rahvusliku liikumise kujunemist ja üheks liikumise eesmärgiks sai pöördumine „ajaloolisele kodumaale“ (kunagise juudi kuningriigi aladele, millest oli selleks ajaks kujunenud Palestiina). Samal ajal muutus Ida-Euroopas aina teravamaks antisemitismi probleem, mis tõi kaasa juudikogukonna tagakiusamise ja pogrommid (traditsiooniliselt nimetatakse selle sõnaga rüüsterünnakut juutide vastu Venemaal ja Saksamaal, tänapäeval võib see tähistada igasugust rüüsterünnakut vähemusrahvuse vastu).

20. sajandi alguses oli juutide sisserände tulemusena umbes kümnendik Palestiina elanikest juudid ja kuigi araablased olid suures enamuses, hakkas aina suurenev immigratsioon ja maade kokkuostmine neile muret tegema. Üheks oluliseimaks teguriks said Palestiina jaoks aga brittide lubadused, mida Suurbritannia valitsus andis I maailmasõja aegu erinevatele osapooltele.

Ülevaate Suurbritannia rollist Palestiina konflikti kujunemisel 20. saj. algul annab väljavõte Sven Mikseri artiklist („Palestiina versus Iisrael: ühe konflikti lühilugu“, 2010. a. august, Diplomaatia). Antud väljavõte artiklist (lühendatud) seletab, milliseid lubadusi Suurbritannia ühele või teisele osapooltele andis.

Harjutus 5

BRITIDE VASTAKAD LUBADUSED

Aeg: 10-15 minutit

Vanus: 9.- 12. klass

Eesmärk: Sissejuhatus Iisraeli-Palestiina konflikti teemasse

Vaja läheb: Väljavõte artiklist ja küsimused, paber ja kirjutusvahend.

◆ **ÕPETAJALE:** Paluge õpilastel lugeda läbi väljavõte artiklist ja vastata küsimustele.

ÕPILASTELE:**Loe läbi väljavõte Sven Mikseri artiklist ja vasta küsimustele.****BRITTIDE VASTAKAD LUBADUSED**

Esimene maailmasõda tõi mängu Euroopa koloniaalvõimude strateegilised huvid ja sõja tulemusena muutus Lähis-Ida poliitiline geograafia tundmatuseni. Palestiina tuleviku jaoks said otsustavaks Suurbritannia valitsuse kolm kurikuulsat ja omavahel vastuolus olevat diplomaatilist initsiatiivi.

Esimene neist oli Briti Egiptuse ülemkomissari Sir Henry McMahon'i kirjavahetus Meka asevalitseja Sharif Hussein ibn Aliga, kelle kaudu britid lootsid õhutada Osmani impeeriumi araablastest alamaid Istanbuli vastu mässu tõstma. (...) McMahon'i lubadused Husseinile sõjajärgse Araabia kuningriigi osas olid teadlikult mitmemõttelised, ent araablaste arusaama kohaselt oli osaks tulevast iseseisvast Araabia kuningriigist ka Palestiina.

Teine sobing, milles liitlasriigid leppisid 1916. aasta mais kokku Osmani impeeriumi araabia provintside jagamise sõja võitmise korral, sai Briti ja Prantsuse pealäbirääkijate järgi tuntuks kui Sykesi-Picot' lepe, ehkki esialgu pidanuks leppe osaliseks saama ka Venemaa. Salaleppe skandaalsus seisnes muuhulgas selles, et britid ja prantslased jagasid omavahel tulevaste asumaadena samu alasid, mida McMahon oli lubanud Husseinile. (...)

Kolmas ja Palestiina tuleviku jaoks otsustavaim dokument oli Briti välisministri Lord Arthur Balfouri kiri Briti Sionistliku Föderatsiooni juhile lord Lionel Rothschildile 1917. aasta novembris, milles Balfour teatas, et Tema Majesteedi valitsus toetab "juutidele rahvusliku kodu loomist Palestiinas", tehes seda viisil, mis ei kahjusta mittejuudi kogukondade usulisi ja kodanikuõigusi ega sea kahtluse alla juutide poliitilist staatust mistahes teistes riikides.

Balfouri deklaratsiooni saamisloos oli oluline roll mõjukatel Briti sionistidel, eeskätt tulevasel Iisraeli esimesel presidendil Chaim Weizmannil, kelle läbimurdelised avastused lõhkeainete alal tagasid talle juurdepääsu juhtivatele Briti valitsusliikmetele. Tähtsusetu ei olnud ka asjaolu, et paljud Briti liidrid eesotsas peaminister David Lloyd George'iga olid pühendunud kristlased, kes nägid võimaluses aidata kaasa juudi rahva tagasipöördumisele Pühale Maale suisa piibellikku missiooni.

Küsimused:

- Millised on Sinu jaoks uued ja/või arusaamatud sõnad/mõisted?
- Miks andis Suurbritannia niivõrd erinevaid ja vastukäivaid lubadusi juutidele ja araablastele?

- c. Millist mõju võisid avaldada need lubadused piirkonna arengule?
 d. Kas oskad nimetada sündmusi või lepinguid, millel oleks Eesti ajaloole sarnane mõju, nagu Sykes-Picot' lepingul Lähis-Idale?

◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Küsimuse (a.) vastusena võivad õpilased võivad nimetada uue terminina „sionismi“. Kui nad ei too seda välja, küsige, kas nad teavad, mida see tähendab. Seletage, et sionism oli juutide rahvuslik liikumine. 19. sajandil kerkis Euroopas väga tugevalt esile rahvuslus (natsionalism), millest inspireerisid ka juudi kogukonnad. Kuna juutide olukord Euroopas oli antisemitismi tõttu keeruline, näis parimaks lahenduseks naasta aladele, kus juudid ammusel ajal olid elanud.

Arutades vastuseid küsimusele (b.) on oluline, et ühe põhjusena nimetatakse ka soov omada sõja korral nii araablaste, kui juutide toetust. Vastused küsimusele (c.) võivad olla väga erinevad, aga mh. võiksid kinnistada järgmisi elemente: viha ja ebaõigluse tunne; araablaste ja juutide vaheliste suhete halvenemise; konfliktid ja sõjad, mis kestavad tänapäevani. Vastuseks küsimusele (d.) peaksid õpilased suutma välja pakkuda Molotov-Ribbentropi pakti salaprotokollid.

SÜÜRIA

Sõja ning sealt tulevate pagulaste tõttu on tänasel päeval Lähis-Ida riikidest kõige rohkem fookuses just Süürias toimuv. Samas ei ole eesti keeles Süüria lähiajaloo kohta kuigi palju materjali, ehkki see on keskse tähtsusega 2011. aastal alanud kodusõja mõistmiseks. Seetõttu on Süüriat antud materjalis käsitletud põhjalikumalt.

Süüria on riik, mis on mitmekesine nii oma maastiku kui ka seal elavate rahvastiku poolest. Seal on viljakad maad, aga ka mägised kõrgendikud ja kõrbealad, kus elavad nt. süürlased, kurdid, armeenlased, assüürlased. Ka religioosselt on Süürias nii sunni kui šiia moslemeid, druse ning kristlasi (peamiselt Süüria õigeusu kirikusse kuuluvaid kristlasi).

Sunni moslemeid kutsutakse ka sunniitideks ja šiia moslemeid kutsutakse šiitideks. Sunniidid ja šiiidid on kaks peamist islami usuvoolu. Enamik maailma moslemeid kuulub sunni moslemite hulka. Druuside uskumused said alguse šiitlikust islamist, ent arenesid siis omanäoliseks religiooniks.

Süüria ajaloolise kultuuri hulka kuuluvad [ugariti kiri](#), mis on foniikia kirja kõrval üheks maailma esimese tähestiku kandidaadiks (II aastatuhat e. Kr.). Süürias paikneb koos UNESCO maailmapärandi nimekirja kuuluvat objekti: Aleppo, Bosra ja Damaskuse vanalinn, Põhja- Süüria iidsete külad, Palmira oaasi varemed ning Crac des Chevaliers ja Qal'at Salah El-Din kindlused. Kõik need ainulaadsed kultuurimälestised on 2011. aastal alanud Süüria kodusõjas vähem või rohkem kannatada saanud.

[Palmira varemed](#) asuvad oasis, kõrbes, mälestusena kunagisest uhkest linnast, mis oli Mesopotaamia ja Süüria vahelise karavani-kaubanduse keskus. Selle hiilgeaeg oli 2.–3. sajandil. Palmira arhitektuuris on läbi põimunud kreeka-roma tehnikad ja kohalikud traditsioonid ning pärsia mõjutused.

Süürias toimuv jõuab sageli ka Eesti uudistesse: osaliselt mitu aastat kestnud kodusõja tõttu, aga peamiselt 2014. aastal jõuliselt esilekerkinud terrorismigrupi ISIS tegutsemise tõttu. Eesti meedias on ilmunud mitmeid artikleid, kus Süürias toimuvat on seletatud sellega, et islam on olemuslikult tagurlik ning barbaarne ja/või on püütud Iraagis ja Süürias toimuvat seletada keskajal toimunud usulõhega sunniitide ja šiitide vahel. Siiski on kodusõja mõistmiseks pigem oluline aru saada, mis on toimunud Süüria lähiajaloo pärast Ottomani impeeriumi lagunemist.

SÜÜRIA AASTATEL 1918-1946: PRANTSUSMAA MANDAATAALA

Ottomani impeeriumi lagunedes, pärast I maailmasõda, muutusid Süüria alad Prantsuse mandaatalaks ning jäi selleks vastupanust hoolimata kuni 1946. aastani.

Osmanite valitsus kestis Süürias 16. sajandi algusest ja lõppes 1918. aastal, kui Süüria pealinna Damaskusesse jõudsid araabia väed Emir Feisali juhtimisel, mida toetasid Briti väed. Loodi Süüria Rahvuskongress, mida peetakse esimeseks Süüria parlamendiks. See kuulutas 1920. aasta märtsis Süüria kuningaks Emir Feisali. Ent samal ajal, aprillis 1920.a., toimus Itaalias San Remo suurriikide konverents, millel otsustati nende maade saatus, mis läksid I maailmasõja võitjariikide kontrolli alla. San Remo konverentsist osa võtnud Suurbritannia, Prantsusmaa, Itaalia ja Jaapan otsustasid, et Süüria ja Liibanon jäävad Prantsusmaa mandaadi alla ja Palestiina jääb Suurbritannia mandaadi alla. Kui Prantsusmaa väed sisenesid Süüriasse, põgenes Emir Feisal Süüriast ning 1921. aastal sai temast naaberriigi Iraagi kuningas.

Samal aastal muutis Prantsusmaa osa Süüriast eraldi administratiivseks piirkonnaks (*Greater Lebanon*, millest kujunes 1943. aastal Liibanoni riik) ja jagas 1922. aastal Süüria kolmeks

piirkonnaks, mis kattusid etniliste/usuliste kogukondadega: rannikule jäi alaviitide (alaviidid on moslemite usurühm, keda loetakse vahel šiitide hulka kuuluvaiks, vahel aga eraldi usurühmaks) ala, lõunasse jäi druside ala ja kolmas piirkond koondas sunni moslemeid. Süürlased ei leppinud prantsuse võimuga ja rahvusliku liikumise tulemusena toimus Süürias 1925 ja 1926 ülestõusude laine, mille eesmärgiks oli koloniaalvõimudest lahti saada. Prantsuse võimud surusid ülestõusud maha üsna jõhkrate meetoditega.

Foto Briti ajalehest Daily Mail, 05/11/1925: „Damaskus peale prantslaste pommitamist: varemtes elukvartal”

Luigi Stironi fotol on jäädvustatud Süüria revolutsiooni juhtide hukkamine (poomine), mille viisid täide prantsuse mandaatvõimude esindajad Damaskuse kesklinnas 1926. a.

Fotod: [Mideast Image](#)

Kuigi 1936. aastal Prantsusmaa põhimõtteliselt nõustus Süüria iseseisvusega, säilitas ta kokkuleppe kohaselt nii sõjalise kui majandusliku võimu. Alles pärast seda, kui II maailmasõja ajal teljeriikide kätte langenud Süüriasse jõudsid 1941.a. Briti ja Prantsuse väed, lubas vägesid juhtinud kindral Charles de Gaulle, et Prantsuse mandaadile tuleb lõpp. Viimased Prantsuse väed lahkusid Süüriast 1946. aastal.

SÜÜRIA AASTATEL 1946–1970: VÕIMUVÕITLUS JA EBASTABIILSUS

Iseisvuse saavutamisesest sotsialistliku Baath partei võimuletulekuni valitses Süürias suur ebastabiilsus: võimuvõitlus tsiviil- ja sõjaväevõimude vahel, mis mitmel korral tõi kaasa sõjaväelise diktatuuri. Sellesse perioodi mahub ka kaks sõda Iisraeliga ja lühike liit Egiptusega.

Aastatel 1946-1956 oli Süürias 20 erinevat valitsust ja võeti vastu mitmeid põhiseadusi. 1947. aastal asutati Süürias Araabia Taassünni Sotsialistlik Partei (Baath partei). Selle mõjul tugenesid 1950ndate aastate keskel sidemed NSV Liiduga, kust Süüriasse hakati relvi ostma. Suhted Nõukogude Liiduga säilisid kuni NSV Liidu lagunemiseni ja jätkusid Süüria ja Vene Föderatsiooni vahel. USA raporti andmetel oli 1970-1980ndatel Nõukogude Liidu relvamüük Süüriasse nii suur, et moodustas koguni 90% kogu NSVL-i relvamüügist. (“Syria: Background and U.S. Relations”, CRS Report, 2008)

Sidemed Nõukogude Liiduga ja relvade tarne tekitas pingeid Türgi ja Süüria vahel ning suhted Türgiga on püsinud jahedad tänase päevani, lühiajalise soojenemisega 2004-2011.a.

Tihedamaks muutusid aga Süüria sidemed Egiptusega ja 1958. aastal loodi koguni ühisriik: Ühinenud Araabia Vabariik. Kuna aga Egiptuse roll oli liiga domineeriv, lõppes see liit juba 1961. aastal.

1963. aastal tuli 8. märtsi revolutsiooni tulemusena võimule sotsialistlik Baath partei ja 1966. aastal sai parteis toimuva sisemise võimupöörde käigus kaitseministriks praeguse presidendi Bashar al-Assadi isa Hafez al-As.

Sõjaväehvitserid tähistavad Süüria iseseisvuspäeva 1963. aastal ([Your Middle East](#)).

1967. aastal kaotas Süüria sõjas Iisraeliga Golaani kõrgendiku ning Iisrael hävitas suure osa Süüria õhujõududest. 1970. aastal korraldas aga tollane Baath partei kaitseminister Hafez al-Assad riigipöörde ja sellest ajast algas Süürias al-Assadite valitsus, mis kestab tänase päevani.

SÜÜRIA AASTATEL 1970-2011: AL-ASSADITE VALITSUS

Välispoliitiliselt muutus Süüria sotsialistliku valitsuse peamiseks ideoloogiaks Lääne-vastasus. Sisepoliitikas oli Hafez al-Assadi valitsus karmi käega ja kontrollis rangelt igasugust poliitilist teisitimõtet.

Alates 1963. aastast kuni 2011. aastani kehtis Süürias eriolukorra seadus, mis võimaldas valitsusel poliitilisi erimeelsusi lahendada sisuliselt sõjareeglite kohaselt, ignoreerides inimõigusi ja õiglast kohtuprotsessi. Vanglasse sattunud inimesi hoiti äärmiselt kehvades tingimustes ning piinamine oli tavaline nähtus.

Al-Assadite perekond kuulus Süüria religioosse vähemuse alaviitide hulka ning alates Hafez al-Assadi võimuletulekust sattusid alaviidid eelisolukorda ja olid ebaproportsionaalselt suures ulatuses esindatud valitsusstruktuurides. Al-Assadi režiimiga rahuolematuid grupe oli mitmeid, üheks neist olid traditsioonilisemalt meeletatud sunni moslemid, kes tundsid, et nende usulisi vabadusi piiratakse, kuna uue autoritaarse režiimiga kaasnesid ka katsed vähendada religiooni rolli ühiskonnas. See tõi kaasa mitu sunni moslemite ülestõusu: 1973.a., 1980.a. ja 1982.a. Neist viimase - 1982. aastal Lääna-Süürias Hama linnas toimunud ülestõus, mida kutsutakse ka Hama veresaun, - surus valitsus maha eriti veriselt ja jõhkralt. Inimõigustega tegelevate organisatsioonide hinnangul tappis al-Assadi režiimi sõjavägi tuhandeid tsiviiliskuid. Väga paljud sattusid aastateks vanglasse. Hirmunud ühiskonnas ei julgetud Hamas toimunust isegi rääkida, kui üldse, siis vaid sosinal.

Võib öelda, et Hama veresauna mõju ulatub ka 2011. alanud kodusõjani. Esiteks muutus al-Assadi režiim sellest ajast peale veelgi rangemaks ja diplomaatilised läbirääkimised rahuolematute gruppidega asendusid üha enam repressioonidega. Teiseks sattusid vanglasse väga paljud, kes al-Assadi režiimiga rahul ei olnud: usulise liikumise Moslemi Vennaskonna liikmed, kommunistid, rahvuslike liikumiste juhid. Kui nad aastate pärast vabadusse pääsesid ja hakkasid levima jutud tingimustest, milles nad pidid olema (nt. piinamistest), tekitas see suurt viha valitsuse vastu ja andis kodusõjale hoogu juurde. Kolmandaks aga vaigistas see aastakümneteks igasuguse kriitika, mis soodustas rahuolematuse kuhjumist. Hama veresaun hirmutas süürlased sedavõrd ära, et järgmine väljaastumine al-Assadi režiimi vastu toimus alles 2011. aastal, millest algas siiani kestev kodusõda. Selle aja peale oli aga juba kuhjunud väga palju pingeid.

Millised on Süüria suhted USA-ga? 1990. aastal, kui Iraagi sõjavägi Kuveiti sisenes, ühines Süüria USA poolt juhitud Iraagi-vastase koalitsiooniga. See soojendas üles Süüria suhted nii USA kui ka Egiptusega, ent sõbralikud suhted ei kestnud kaua ja juba 2002. aastal märkis

USA Süüria “musta nimekirja” kuuluvaks, väites, et Süüria püüab luua massihäviturelvi ja ei takista relvastatud võitlejate liikumist Süüriast Iraaki. 2004. aastal rakendas USA Süüria suhtes majanduslikke sanktsioone, süüdistades Süüriat terrorismi toetamises. 2008. aastal süüdistas USA Põhja-Koread selles, et see aitas Süürial salajast tuumareaktorit ehitada. Sellest ajast peale jäidki Süüria-USA suhted pingeliseks.

SÜÜRIA AASTATEL 2000–2011: BASHAR AL-ASSAD

Bashar al-Assadi võimuletulek tõi korraks kauaoodatud leevenduse, ent see osutus väga üürikeseks. Valitsus läks õige pea tagasi karmikäelise juhtimise juurde, võimustruktuurides lokkas korruptsioon, maapiirkondade elanikud olid sunnitud maalt linna ümber asuma. See kõik lõi soodsa pinnase kodusõja vallandumiseks.

Peale Hafez al-Assadi surma 2000. aastal läks võim üle Hafez al-Assadi pojale, Bashar al-Assad. Bashar al-Assadi võimuletuleku esimesel aastal muutus siseriiklik poliitika leebemaks. Seda üheaastast perioodi nimetati Damaskuse kevadeks: 2000-2001.a. taaselustusid poliitilised diskussioonid, suleti kurikuulus Mezze poliitiline vangla ja Süüria intellektuaalid ja kodanikuühiskonna eestvedajad tulid välja demokraatiameelse manifestiga. Lühiajaline leevendus ei toonud kaasa väga suurt kriitikat režiimi suhtes, pigem oli pelgalt tekkinud ruumi, kus režiimi üle sai avalikult arutleda. Ent ka see osutus al-Assadi režiimile liiga paljuks. 2001. aastal tegi valitsus kannapöörde ning taas hakati vahistama inimesi ja piirama poliitilisi arutelusid. Sellega saigi läbi üürrike Damaskuse kevad. Ent ühtlasi hävitas see paljude süürlaste jaoks lõplikult lootuse poliitiliste reformide võimalikkusesse ja tekitas tunde, et muutused on võimalikud vaid jõu abil.

Olulisteks ajenditeks kodusõjaks said ka aastate jooksul pidevalt süvenenud stagneerumine, korruptsioon ja linnastumine. Kui Hafez al-Assadi ajal said Süürias läbi viidud põllumajanduslikud reformid, millega sotsialistlik valitsus võitis maapiirkondade elanike toetuse, siis pealinnas Damaskuses üles kasvanud ja hiljem Londonis õppinud Bashar al-Assad i tähelepanu keskendus pigem linnadele. Maaelu jäi unarusse ja paljud maapiirkondade elanikud jäid ilma tööst ja olid sunnitud kas vaesuses virelema või linna ümber asuma.

SÜÜRIA ALATES 2011.A – ...

2010. aasta lõpus algasid mitmetes araabia maades ülestõusud, mida tuntakse Araabia kevade nime all. Need protestid autoritaarsete režiimide vastu jõudsid ka Süüriasse. 2011. aasta märtsis vahistasid Süüria võimud Lõuna-Süürias asuvas Daraa linnas kümme teismelist, kes kirjutasid seinale valitsusevastaseid sõnumeid. Koolilaste arreteerimine ja vanglas väärkohtlemine osutus viimaseks piisaks karikas: järgnes protestilaine, demonstratsioonid Damaskuses ja Deraas, kus nõuti poliitvangide vabastamist. Demonstratsioonid lõppesid sellega, et sõjavägi avas Daraa linnas protestijate vastu tule ja vaid mõne kuuga on suur osa Süüriast kistud konflikti.

Kuigi president Bashar al-Assad üritas ühelt poolt haaret lõdvemaks lasta ja anda järgi rahva nõudmistele, kuulutades välja amnestia poliitvangidele, püüdis ta samal ajal sõjaväe ja tankidega rahutused maha suruda. **Lisalugemist:** [Süüria-teemaline näitus ÜRO majas.](#)

Kuigi rahvusvahelisel tasemel arutati palju Süüria kodusõja üle, ei suudetud selles osas väga pikalt kokkuleppele jõuda isegi selles küsimuses, kas välisriigid peaksid valitsusepoolset vägivalda hukka mõistma: ÜRO julgeolekunõukogu Süüria-teemalistes aruteludes panid Hiina ja Venemaa vastavatele resolutsioonidele veto peale. 2012. aastal moodustas valitsusvastane opositsioon Süüria Rahvusliku Koalitsiooni peastaabiga Türgis, mis püüdis moodustada opositsiooni koondava ajutise valituse, ent mitmed Süüria opositsioonis olevad grupid keeldusid seda tunnustamast, väites, et valitsus ei peaks asuma väljaspool Süüriat.

Tänaseks päevaks on konflikt kasvanud sõjaks, mis on nõudnud 2015. a alguseks vähemalt 200 000 inimest. Süüria valitsust on süüdistatud keemilise relva kasutamises tsiviilelanikkonna vastu - nt. 2013. aasta augustis tappis närvigaas sariin sadu inimesi. Konflikti sekkusid ka välisriigid - Iraan ja Venemaa toetavad al-Assadit. Türgi, Saudi-Araabia, Katar ja USA toetavad või on toetanud valitsusvastaseid gruppe. 2013. aastal lõpetasid USA ja Suurbritannia opositsioonis oleva Vaba Süüria Armeed toetamise, sest osa varustusest langes radikaalsete islamistide kätte.

Sõjad on alati olnud soodsaks kasvulavaks kuritegevusele, marodööritsemisele ja gruppidele, kes kasutavad konflikti ära enda huvide edendamiseks. Nii on 2014. aastast Süürias suurenenud terroristliku rühmituse ISISe mõju, mis on kuulutanud enda kontrollitavatel aladel välja "kalifaadi". ISISe jõhkruuse tõttu käsitletakse Lääneriikides seda rühmitust sageli kui tänapäeva suurimat ohtu ning mitmetest lääneriikidest (nt. USA, Suurbritannia Prantsusmaa jt.) ja araabia riikidest (Jordaania, Araabia Ühendemiraadid on pommitanud alates 2014. aasta sügisest terroristliku rühmituse kätte langenud alasid).

Äärmusgruppid ei kasva tühja koha pealt, vaid on terve rida sotsiaalseid, majanduslikke ja poliitilisi tegureid, mis äärmuslust taastoodavad. On väidetud, et üheks neist on lääneriikide pidev kohmakas (et mitte öelda ignorantne) sekkumispoliitika Lähis-Idas, mille tulemusel näemegi ajaloo suurimat islamiradikaalsete gruppide tekkelaint. Loomulikult – eriti ISISe näitel – aitab (sotsiaal)meedia sellele kaasa. Enam ei juhi äärmusgruppe Läänes õppinud ja usku pöördunud juhid, vaid pealetulevad kohalikud „tegijad“.

Peaksime aga meeles pidama, et ISIL ei esinda murdosagi maailma moslemitest, keda kokku on hinnanguliselt 1,6 miljardit ehk veidi alla veerandi maailma rahvastikust. Islamiäärmusluse juured ulatuvad tagasi 19. sajandi lõppu, kuid vahhabiitide ja salafiidide liikumisi julgustasid ja toetasid külma sõja ajal nimelt USA ja Suurbritannia, lootes neist vastupanu Nõukogude Liidu laienemisele.

Hille Hanso ([Diplomaatia, 2014](#))

SÜÜRIA HUMANITAARKATASTROOF

Kodusõja tõttu on Süüriast põgenenud üle 3 miljoni inimese (Süüria rahvaarv 2014. a seisuga on veidi alla 18 miljoni inimese). Süüria põgenikud on peamiselt jäänud naaberriikidesse:

Türgisse, Liibanoni, Jordaaniasse. Nad elavad kehvades tingimustes, eriti Liibanonis. Pagulasi vastu võtnud riikide olukord pole samuti kiita: pagulaste arv on nii suur, et paneb riigile peale suure koorma.

Veelgi kehvem on olukord Süürias endas. ÜRO hinnangul elab Süürias 4,7 miljonit inimest kohtades, milleni jõudmine on sõja tõttu kas raskendatud või võimatu. Sellistes paikades on ka inimeste juurdepääs toidule või mulle eluks hädavajalikule kas äärmiselt keeruline või võimatu. ÜRO hinnangul ei ole 20% Süürias elavatest inimestest piisavalt toitu, et rahuldada enda põhivajadusi – s.t. ellujäämiseks vajalikke vajadusi.

LAPSED SÜÜRIAS

2014. a juuni seisuga ei saanud ÜRO andmetel üle poole kooliealistest Süüria lastest koolis käia. Kui enne sõda oli Süüria üks suurima kooliskäijate osakaaluga riike Lähis-Idas, siis täna on kooliharidust saavate laste osakaal seal üks maailma madalamatest.

Kuigi Süüria laste jaoks on haridus väga oluline, on koolitee, nagu ka kool ise, muutunud ohtlikuks kohaks. Lapsed ja nende vanemad kardavad, et lapsed satuvad kooliteel rünnaku või snaipritule alla või arreteritakse lapsed. Lisakatsumuseks on igapäevane arvukate kontrollpunktide läbimine.

„Kes kaitseb mind nälja eest?“ (Eman, 12-aastane tüdruk Homsist)

„Koolist või lastekeskusest tulles kõnnime rõdude all. Me lähme ühekaupa, vahedega. Kohalik humanitaarabi organisatsioon käskis meil nii teha,“ ütleb üks Süüria laps vestluses Hollandi organisatsiooniga War Child (2014).

Mul on ilus kool. Millal lähen kooli tagasi? (Yara, tüdruk Damaskusest)

Rohkem sellest, kuidas elavad Süüria lapsed kodusõjas, leiate siit: [Värvides tulevikku. Süüria laste joonistused](#)

Juba keskajast alates on Euroopas rõhutatud Lähis-Ida kujutamisel pigem erinevusi kui sarnasusi. Ristisõdade ajal nähti Lähis-Idas elavaid inimesi vaenlastena, seega pidid nad olema “meist” erinevad. Hiljem, Valgustusajastul (18. sajandil), tekkis uue teadusharuna etnoloogia: teadusharu, mis uurib ja võrdleb erinevaid kultuure (tänapäeval kasutatakse ka terminit „kultuuriantropoloogia“). Võrdluste tegemise käigus on olnud tavapärane rõhutada pigem seda, mis tundub meie vaatepunktist eksootiline ning meist erinev. Seda tehakse ka tänapäeval - filmides, reisikirjades, raamatutes. Vahel kasutatakse nii Kaug- kui Lähis-Ida (aga ka Põhja Aafrika) tähistamiseks terminit “Orient” (Idamaad). Sellest on tekkinud ka mõiste „orientalism“, millega kunstiajaloos, kirjanduses ja kultuuriuuringutes tähistati algselt Idamaade kultuuri erinevate aspektide imiteerimist või laenamist Euroopa ja Ameerika kultuuris ja kunstis. Sellise matkimise ja laenamise juures tõlgendatakse „mitte-Lääne“ kultuure eelkõige eksootilistena ning “meie“ kultuurist erinevatena. „Teiste“ gruppide näitamine erinevana on aidanud ka sõdu ja koloniaalvõimu õigustada ja säilitada, samas ka luua eelarvamusi.

Käesoleva materjali eesmärk on käsitleda võõraviha, sh islamifoobiat ja diskrimineerimist. Õppematerjali eesmärgiks ei ole anda ülevaadet islamist ega seletada selle usu aluseid (soovi korral võib eestikeelsete islami usku käsitlevat materjali leida nt. MTÜ Mondost ([„Islamimaailmas. Didaktiline materjal keskkooliõpetajatele.“](#))). Kuna aga Eesti meedias ja ühiskonnas on palju islamiga seotud stereotüüpe, käsitleme selles materjalis neist kahte levinumat: naiste rõhumine ja islam kui olemuselt vägivaldne religioon ning seega siiski puudutame mõnevõrra ka islami aluseid.

ISLAM ONGI OLEMUSELT TÄIESTI ERINEV KRISTLUSEST

Kristlus, islam ja judaism on maailma ajaloos kolm väga suure mõjuga religiooni. Judaism (juudi usk) ei ole küll oma järgijate poolest nii suurearvuline kui kristlus ja islam, ent selle mõju on siiski olnud väga suur. Vahel nimetatakse kõiki kolme „Aabrahami (Aabrami) usunditeks“, sest nende kõigi lugu läheb tagasi Vanas Testamendis nimetatud Aabramini.

Nii islamis, kristluses kui judaismis on võrdlemisi sarnased doktriinid, tekstid, uskumused. Nad on ühe „pere“ religioonid, mis on tekkinud üksteise baasil – algul judaism, siis kristlus, seejärel islam. Islamiusk hõlmab ka paljusid kristluse või judaismi keskseid isikuid.

Kuigi Lääne meedias kujutatakse islamit sageli vastandlikuna kristlusele ning nimetatakse islamit vägivaldseks („mõõga religioon“), on moslemid enamasti sellise arusaama üle üllatunud, sest nende arvates on islamis kesksel kohal just rahu kontseptsioon. Nii islamis, judaismis kui

kristluses on sarnased eetilised põhimõtted, nagu elu austamine, austus vanemate vastu, heategude tähtsus ja kurja tegemisest hoidumise põhimõte.

Kõigis kolmes religioonis on ajalooliselt olnud ja on ka tänapäeval isikuid ja liikumisi, kes kasutavad oma eesmärkide saavutamiseks vägivalda. Nt. kaasaegse kristliku terrorismi näiteid leiab nii Indiast, Aafrikast, aga ka näiteks Iirimaa protestantide ja katoliiklaste vaheline relvastatud konflikt leidis aset vaid mõnikümme aastat tagasi. Üksikisikutest on ilmselt tuntuimad Timoty McVeigh USA-st ja Andres Breivik, kelle sooritatud rünnak Norras Utøya saarel, milles hukkus 77 inimest, leidis aset päris hiljuti - 2011. aastal (meedias on korduvalt arutatud, et Breiviku rünnakut saab käsitleda ka „kristliku terrorismi“ näitena, vt. nt. [Huffington Post](#)). Religiooni ja vägivalda sidumine toimub sageli siis, kui religiooni kasutatakse oma tegevuse õigustamiseks.

Harjutus 6

ERINEVA NURGA ALT

Aeg: 15 minutit.

Vanus: 8.-12. klass.

Eesmärk: Harjutus aitab õpilastel tuvastada enda taustahinnanguid, mis on seotud religiooniga.

Vaja läheb: Piisaval arvul eksemplare artiklite erinevatest versioonidest igale gruppile. Tahvel ja kriit.

ÕPETAJALE:

- Jaotage klass väikesteks gruppideks (3-4 inimest). Jagage igale grupile artiklid. Artiklid on sisuliselt sarnased, v.a. nimed ja religioonidega seotud küsimused. Kahes kirjas kritiseeritakse kristlasi, teises moslemeid.
- Grupid loevad oma kirju (ühes grupi siseselt on igal inimesel sama kiri) ja vastavad küsimustele.
- Seejärel kannavad grupid ette oma vastused. Paluge õpilastel mitte nimetada religiooni. Kui vastulauses on lauseid, nagu nt. „islam ei ole...“ võivad nad asendada seda sõnadega „meie religioon ei ole..“
- Õpetaja märgib tahvlile võtmesõnad.
- Kui kõik grupid on ette kandnud, palub õpetaja gruppidel öelda, millise religiooni kohta kiri käis.

ÕPILASTELE:

VERSIOON 1

43-aastane Vabaduse partei liider Ahmad Abdelrameez kutsub egiptlasi üles peatama kristluse tungimist Egiptusesse.

Abdelrameez on veendunud, et valitsus on sunnitud midagi ette võtma „ristiusustamise tsunamiga“, kirjutab The Daily Telegraph.

Tema sõnul ei sobi kristlus araabia maade sotsiaalsete väärtustega. „Kristlus on probleem. Kristlus on vägivaldne religioon. Selle nimel on tapetud väga palju inimesi,” sõnas ta.

Ta on seisukohal, et kristlased peaksid loobuma pooltest oma veendumustest. Võrreldes eelmise aasta novembriga on Vabaduse partei toetus kasvanud kuuest kümne protsendini.

Populaarsuse tõus on seotud Abdelrameez'i kampaaniaga keelata turistidel ja mittemosleminaistel katmata näoga käimine. Egiptuses on pea viis miljonit kristlast ja nad moodustavad riigi elanikkonnast kuus protsenti. Abdelrameez on veendunud, et toetus tema ideedele kasvab kogu Lähis-Idas.

Abdelrameez on elanud pikalt kartuses, kuna selgus, et Lääne luurejõud plaanivad talle atentaati korraldada. „Ma kaotasin oma vabaduse ja eraelu, kuna ma olen ristiusu vastu,” märkis ta.

VERSIOON 2

43-aastane Vabaduse partei liider Ariel Glikman kutsub juute üles peatama kristlaste tungimist Iisraeli.

Glikman on veendunud, et valitsus on sunnitud midagi ette võtma „ristiusutamise tsunamiga”, kirjutab The Daily Telegraph.

Tema sõnul ei sobi kristlus Iisraeli sotsiaalsete väärtustega. „Kristlus on probleem. Kristlus on ebamoraalne religioon. See viib inimese valele teele ja nende hing põleb pärast põrgus,” sõnas ta.

Ta on seisukohal, et kristlased peaksid loobuma pooltest oma veendumustest. Võrreldes eelmise aasta novembriga on Vabaduse partei toetus kasvanud kuuest kümne protsendini.

Populaarsuse tõus on seotud Glikmani kampaaniaga „Vabaduse patrull”, mis nõuab, religioossetest seadustest kinnipidamist Iisraelis ja mille eesmärk on keelata poodide lahtiolek laupäeval, mis on juutide püha päev ja kus tööd ei tohi teha. Iisraelis on umbes 160 000 kristlast ja nad moodustavad riigi elanikkonnast umbes kaks protsenti. Glikman on veendunud, et toetus tema ideedele kasvab kogu Lähis-Idas.

Glikman on elanud pikalt kartuses, kuna selgus, et kristlastest fanaatikud plaanivad talle atentaati korraldada. „Ma kaotasin oma vabaduse ja eraelu, kuna ma olen ristiusu vastu,” märkis ta.

VERSIOON 3

43-aastane Hollandi Vabaduse partei liider Geert Wilders kutsub hollandlasi üles peatama islami tungimist Euroopasse.

Wilders on veendunud, et valitsus on sunnitud midagi ette võtma „islamiseerimise tsunamiga”, kirjutab The Daily Telegraph.

Tema sõnul ei sobi islam Euroopa sotsiaalsete väärtustega. „Islam on probleem. Islam on vägivaldne religioon. Prohvet Mohammed on vägivaldne inimene,“ sõnas ta.

Ta on seisukohal, et moslemid peavad loobuma pooltest oma veendumustest. Võrreldes eelmise aasta novembriga on Vabaduse partei toetus kasvanud kuuest kümne protsendini.

Populaarsuse tõus on seotud Wildersi kampaaniaga keelata moslemi naistel näokatetega käimise. Hollandis on miljon moslemit ja nad moodustavad riigi elanikkonnast kuus protsenti. Wilders on elanud pikalt kartuses, kuna selgus, et terroristid soovisid teda tappa. „Ma kaotasin oma vabaduse ja eraelu, kuna ma olen islami vastu,“ märkis ta.

KÜSIMUSED:

1. Mida kritiseeritakse artiklis? Milliseid ohte nimetatakse?
2. Kas olete artikliga nõus – kui jah, siis miks? Või te ei ole artikliga nõus – kui ei, siis miks? Koostage põhjendatud vastulause.

Kiri on kohandatud Eesti Päevalehe artiklist “Hollandi poliitik: Islam on vägivaldne religioon“ (2007) <http://epl.delfi.ee/news/valismaa/hollandi-poliitik-islam-on-vagi-valdne-religioon?id=51077754>

◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Küsige, milliseid tundeid tekitab kiri õpilastes? Kas nt. nendel gruppidel, kus kritiseeriti nende kultuuriruumis valitsevat religiooni, oli tunne, et neid rünnatakse? Kas tekkis tunne, et nad tahaks kuidagi vastata ja autori sõnu vaidlustada? Kas vaidlustada oli lihtne või keeruline? Kas oli lihtsam siis, kui tegu oli grupiga, millesse õpilane kuulub? Arutlege selle üle, kas see, mida grupis märgati või ei märgatud, on seotud ka kuuluvusega sellesse gruppi või eelarvamustega.

ISLAM JA NAISED

Eestis on sõnadega „islam“, „moslem“ või „islamimaa“ seotud mitmeid stereotüüpe. Üheks teemaks, millele Lääne peavoolu meedia islamiühiskondadest rääkides sageli keskendub, on mosleminaised. Meedias kujutatakse mosleminaisi sageli kui rõhutatud gruppi, kellel puudub individuaalsus ja vaba valik.

Ent nagu ütleb tuntud kirjandusteoreetik Edward Said, ei räägi me allasurutud „mosleminaisete“ ja vähearenenud „mitte-lääne“ stereotüüpide kaudu tegelikult mitte ainult islamimaailmast,

vaid loome ka ettekujutuse, et meie endi (lääne) ühiskond on arenenud, ratsionaalne ja progressiivne. Järgnev harjutus aitab sisse juhatada mosleminaiste teemat.

Harjutus 7

KUIDAS TEKIVAD KUVANDID

Aeg: 5-7 minutit.

Vanus: 8.-12. klass.

Eesmärk: Arutleda, kuidas stereotüübid võivad olla seotud meediaga, isegi kui artikkel ei ütle otsesõnu sõnumit välja.

Vaja läheb: Õhtulehes ilmunud artikkel (paberil või ekraanil).

- ◆ **ÕPETAJALE:** Paluge õpilastel lugeda allolev artikkel, mis ilmus 2014. aastal Õhtulehes.

ÕPILASTELE:

HOOP KARISTUSEKS: mees lajatas Facebookis valetanud naisele käega näkku Saudi Araabias Sharjahi kaubanduskeskuses lajatas mees naisele keset rahvamassi käega vastu nägu, sest avastas, et naine oli Facebookis kirjutanud, et ta on vallaline.

28-aastane mees oli oma 24-aastase kaasaga poes osturetkel, kui kohvikus kohvi võttes avastas, et naine on oma staatuses märkinud end vallaliseks, vahendab Emirates 24/7. Poodides kolava naiseni jõudnuna hakkas ta raevutsema ja ründas teda.

Naine väitis, et oli end vallaliseks märkinud seetõttu, et sõbrataridele lihtsalt vemp visata. (*Õhtuleht*, 2104)

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Mis mõtted tekivad sellist uudist lugedes? Kas selles uudises on midagi ebaproportsionaalset? Kas see oleks võinud juhtuda ainult Saudi Araabias (või üldiselt araabia maades)? Kas see oleks võinud olla uudis, et Kanadas andis mees naisele poes kõrvakiilu? Kas siis tekitaks see teisi tundeid? Kas see uudis võib mõjuda eelarvamusi kinnistavalt selle taustal, et Eesti meedias ei ole väga palju teistlaadseid uudiseid araabia naistest?

Euroopas on sagedaseks aruteluküsimuseks tõusnud islamimaades või Euroopas elavate ja islami-usku kuuluvate naiste riietuse küsimus. Suureks paisutatud ühiskondliku debati tulemusena käsitleme pearätti kandvat või looritatud naist sageli automaatselt allaheitliku ohvrina, kuigi tegemist on palju mitmekülgsema ja keerulisema teemaga.

Erinevad rätid, loorid ja muud peakatted olid tavalised väga paljudel maadel ammu enne seda, kui 7. sajandil sai Araabia poolsaarelt alguse islamiusk. Islamiusu levides võeti islamisse üle mõned kohalikud peakatted või vastupidi: islamiusk avaldas mõju kohalike peakatete väljanägemisele. Ka tänasel päeval on peakate oluline element paljudes religioonides, nt katoliikluses või judaismis. Peakate on ka paljudes riikides usust sõltumatu element: nt. Vietnami põllumeeste bambusmütsid või Lähis-Ida meeste ruudulised rätid: kuffiyad.

Foto: Riisifarmerid saaki koristamas, Hoi An

Foto: Jorania, mehed beduiiniküläst, Engaging Cultures Travel

Euroopas tõusevad peakatted sageli vaidlusobjektiks siis, kui kriitikud väidavad, et peakatte kandmine ei ole naise vaba tahe, vaid ta on sunnitud seda tegema hirmust oma perekonna ees.

Mida tähendab islamiusulisele naisele peakatte kandmine?

Paljudes ülekaaluka moslemitest elanikega riikides kannab suurem osa mosleminaistest peakatet, enamasti pearätti või loori, nt. Saudi Araabias, Iraanis, Pakistanis, Indias või Egiptuses. Peakatte kandmine üksinda ei ütle aga midagi selle kultuurilise tähenduse kohta nendes ühiskondades.

Naiste endi jaoks väljendab peakatte kandmine väga erinevaid sõnumeid: see võib olla naise enda valitud religioossuse väljendamise vahend; see võib olla peretraditsioonide või kogukonna poolt eeldatav riietus ja naisel on mugavam seda kanda, kui hakata selle üle tülitsema; see võib olla ka protestimärk, kus naine oma pearätiga ütleb, et tal on õigus praktiseerida oma usku või traditsioone.

Foto: Egiptuse naine graffitit teemas, Women on Walls

Näiteks 1979. aasta Iraani revolutsiooni ajal otsustasid keskklassi naised loori kanda solidaarsuse märgiks töölisklassi naiste suhtes. Tänapäeva Iraanis on aga poliitiliste muutuste tulemusena loorikandmine muutunud seaduslikuks kohustuseks. Sõltuvalt ajaloolisest ja kultuurilisest kontekstist tähendab peakatte kandmine erinevaid asju: protestiaktsioonil osalenud naiste puhul oli see nende endi vaba valik, tänapäeva Iraanis aga tähendab see kohustust kanda loori.

Türgis hakati 1930-1950ndate moderniseerimise käigus peakatet nägema vanamoodsa ja konservatiivsena. Vastureaktsioonina tekkis diskussioon, kas moslemiks olemine peab alati automaatselt tähendama konservatiivsust ning osad naised hakkasid kandma pearätti kui sümbol, mille läbi nad ütlesid: „pearätti kandmine ei tee minust tagurlikku inimest.“

Osad Põhja-Aafrika naised hakkasid peakatet kandma vastureaktsioonina Prantsuse ja Briti koloniaalvõimudele, mis püüdsid suunata naisi peakatet ära võtma ja muutuma sarnaseks Euroopa naistega. Seeläbi sai pearätt rahvusliku identiteedi ja koloniaalpoliitika vastu võitlemise sümboliks, nt Alžeeria iseseisvussõja ajal ([Gender and Society, 2003](#)).

Samas leidub nendes ühiskondades ka palju naisi ja naiste gruppe, kes leiavad, et peakatte kandmine sümboliseerib naiste rõhumist ja toetab patriarhaalset ühiskonnakorraldust ning sellest lähtuvalt protestivad erinevatel viisidel peakatte kandmise vastu.

Harjutus 8

MARIA MAWLA

Aeg: 15 minutit.

Vanus: 8.-12. klass.

Eesmärk: Arutada, milliste valikute ette võib sattud moslemine Euroopas ja milliseid tagajärgi võib see tuua.

Vaja läheb: Kaks artiklit ja küsimused, paber, kirjutusvahend.

- ♦ **ÕPETAJALE:** Paluge õpilastel kaks väljavõtet läbi lugeda ja vastata küsimustele ning arutage nendega seejärel vastuseid.

ÕPILASTELE:

Taani ajaleht [Berlingske](#), 2009

Telefon on helisenud terve päeva, peale seda kui pühapäeva hommikul avaldas Taani Rahvapartei 27-aastase Maria Mawla kohta pressiteate. Nimelt sai Maria Mawla ösja tehtud Kodukaitstes (Taani organisatsioon, mis on sarnane Kaitseliiduga) põhikursuse – midagi, mille üle noor naine on äraütlemata uhke.

„Ainult kolm naist said selle tehtud. Aga selle asemel, et öelda mulle, et ma olen tubli, juhtus nüüd hoopis kogu see jama,“ ütleb Maria Mawla.

Tema hääl on katkendlik ja selles on kuulda meeleheidet ja lootusetust. Pühapäeva hommikul nõudis Taani Rahvapartei, et islamistide naiste pearätt – hidzaab – keelatakse Kodukaitstes ära. See juhtus pärast seda, kui Rahvapartei avastas Kodukaitse kodulehel artikli Maria Mawla kohta, kus ta kandis rohelist kiivri all kaitsevärvi pearätti. Pühapäeva pärastlõunaks oli skandaal nii suureks paisunud, et Kodukaitse poliitiline juht Ulrik Kragh ütles Mariale, et ta peab valima, kas ta võtab ära rästi või jätab pooleli karjääri Kodukaitstes. „Ma olen hästi

vihane ja nutu äärel. Ma tunnen tõesti, et mind diskrimineeritakse. Mitte midagi ei saa, mitte midagi ei või. Selle asemel, et olla ressurss, olen ma korruga muutunud hoopis koormaks," ütleb Maria Mawla.

Kopenhaageni Ülikoolis õppiv Maria Mawla on aktiivne ühiskonnaliige ja on viimastel aastatel meedias mitmeid debatte pidanud. Tal on plaan osaleda ka peatselt toimuval kliimakohtumisel.

„Võrdõiguslikkusele mõeldes on see küll suur samm tagasi," ütleb Maria. Kuna uudis on nii värske, ei ole ta veel mõelnud mida ta selle olukorraga teeb, aga ta ei taha ilma võitluseta alla anda ja ta loodab, et inimesed toetavad teda.

„Inimesed muudkui räägivad, et peab integreeruma, aga siis, kui ma seda teen, siis visatakse mind välja. Ma tahaksin, et keegi ütleks Taani Rahvaparteile, et see on liig. Ma arvan küll, et nad on mulle vabanduse võlgu. Nad oleksid võinud vähemalt siis helistada ja uurida, mis inimene ma olen. Ma olen lahke inimene, ma olen töökas inimene, mulle meeldib aidata. Ma ei ole kunagi toetanud terroristlike liikumisi, nagu Al-Qaeda vm ja ma olen igati demokraatia poolt. Sellepärast ma Kodukaitseesse läksingi," ütleb ta.

Taani Rahvapartei [nädalaleht](#), 2009

Mosleminaised on teretunud Kodukaitseesse. Aga loomulikult peab see toimuma samasugustel tingimustel, nagu kõigi teiste puhul – vastasel juhul ei ole see mingi integratsioon. Ja loomulikult ei kuulu sellised sümbolid Kodukaitsega kokku. (...) See oli mulle šokeeriv, et Kodukaitse sellisel moel kiidab heaks naiste rõhumise ja diskrimineerimise, mida peaarätt sümboliseerib. Hidzaab mitte ainult ei tähenda, et naine peab alluma mehele, vaid ka seda, et Koraan ja šaria seadused (religioossed seadused) on riigi seadusest ülimald. (...)

Vasakpartei (teine Taani erakond, mida Taani Rahvapartei kõige rohkem kritiseeris) pressiesindaja Karsten Nonbo on juba enda mainele pleki teinud: "Mina sellise asja peale (pearäti kandmise peale) ei vihasta," ütles ta õlgu kehitades pearäti kasutamise kohta, kui talle lugu teatavaks sai. Unustatud on väärtused. Unustatud on võitlus võrdõiguslikkuse eest. Unustatud on demokraatia, mille nimel meie sõdurid võitlevad Afganistanis."

Taani Rahvapartei juht Pia Kjaersgaard

KÜSIMUSED:

1. Millega põhjendab Taani Rahvapartei juht, et Maria ei või Kodukaitse peaarätis olla?
2. Millega seostab Pia Kjaersgaard selle, et noorel mosleminaisel lubati Kodukaitse peaarätti kanda?
3. Mida arvad nendest argumentidest?

4. Kas Sa arvad, et Maria Mawla on allasurutud naine?
5. Miks tunneb Maria Mawla, et olukord on ebaõiglane?
6. Millised kultuurilise või religioossed sümbolid on olulised Sinule või Sinu perele? Kas on teatud peretraditsioone, mis on teile olulised?
7. Kuidas tunneksid end Sina või Sinu pereliikmed, kui teil keelatakse oma sümbolite kasutamine või traditsioonide praktiseerimine?

♦ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Rääkige õpilastele, et Maria Mawla lugu algas sellest, et Kodukaitstes lubati neil pearätti kasutada, kui see on sobivat värvi ja mahub kiivri alla. Kui Maria edukalt kursusest läbi sai, pani Kodukaitse oma kodulehele loo Mariast, näitamaks, et Kodukaitse on avatud kõikidele inimestele. Taani Rahvapartei agressiivsed sõnavõtted puhusid sellest niivõrd suure skandaali, et Maria Mawla pidi Kodukaitsest lahkuma ja Kodukaitse juht pidi tagasi astuma.

Arutage õpilastega, kas sellised sündmused aitavad kaasa mosleminaiste võrdõiguslikkusele? Kuidas võis mõjuda see sündmus Mariale – kas tal võis tekkida vimm Kodukaitse vastu, millega tal algul lubati pearätiga liituda ja siis poliitilise surve hirmus visati välja? Arutage ka, kas Taani Rahvapartei käitumine võib lõpus viia noorte moslemite radikaalseks muutumiseni?

Rääkige, et Nõukogude ajal oli poliitiliselt taunitavaks traditsiooniks jõulude tähistamine, kuna tegemist oli religiooniga seotud pühadega ja paljud pered pelgasid jõule tähistada. Selle asemel soovitati tähistada näärpühi (mis põhimõtteliselt sarnanesid jõuludega: oli kuusk ja käis näärivana). Kuigi enamused ei ole sügavalt usklikud, tekitas see inimestes vimma, et nad ei saa tähistada enda jaoks traditsioonilist püha.

Mitmes Euroopa riigis on viimastel aastatel tekkinud intensiivne debatt naiste õiguste ja peakatete üle. Mitmetes riikides on pearätte hakatud taunima või on looride kandmist lausa keelama hakatud. See tekitab vastakaid reaktsioone: osades liberaalsetes naistes tekitab see protesti ja nad nõuavad õigust praktiseerida oma kombeid. Mõnedes konservatiivsetes peredes tekitab see olukorra, kus peakatteta neiu ei lasta välja, mis mõjub negatiivselt eelkõige neile naistele endile.

Üldiselt võib öelda, et paljude normide taga, mida tajume islamiusust tulenevate reeglitenä, on tegelikult sotsiaalsed ja kultuurilised põhjused. Islam on levinud erinevate traditsioonidega riikidesse – mõnes nendest, nagu Egiptuses, oli naistel ajalooliselt olnud väga tugev roll. Piirkondades, kus elasid nomaadid (rändrahvad), oli sageli just meestel keskne roll. Seda mitmekesisust näeme ka nendes riikides, kus praktiseeritakse islamit: naise rolli mõjutavad tunduvalt enam kultuurilised traditsioonid kui Koraan. Nagu teisigi religioosseid dokumente, tõlgendatakse ka islamiusuliste püha raamatut - Koraani - erinevalt, ning Koraanile omistatud tähendused on sageli vaidluste ja arutelude objektiks.

MIS ON ISLAMOFOOBIA?

Islamofobia teemat võib sarnaselt teiste teemadega alustada ühisest defineerimisest (nagu stereotüüpide, identiteedi ja diskrimineerimise puhul).

Ajurünnak

ISLAMOFOOBIA on....?

Aeg: 10 minutit.

Vanus: 9.-12. klassi õpilased.

Eesmärk: pakkuda õpilastele võimalust liikuda ise mõiste "islamofobia" lahtimõtestamise poole.

- ÕPETAJALE:** Paluge õpilastel avaldada arvamust selle kohta, mida tähendab islamofobia. Paluge neil nimetada märksõnu, mis seostuvad neil selle mõistega. Julgustage õpilasi pakkuma mitte valmis definitsiooni, vaid otsima märksõnu, mida võiks islamofobia seletamiseks kasutada. Kirjutage märksõnad tahvlile.

Kui ajurünnak on läbi (kestus on olenevalt üldisest dünaamikast enamasti 3-4 minutit), pakkuge õpilastele võimalikke definitsioone:

Islamofobia on eelarvamustest tingitud tugev hirm, vihkamine ja vaen, mille sihtmärgiks on islam ja moslemid ning mille tulemusena tekib kallutatud suhtumine moslemitesse, nende diskrimineerimine ja tõrjumine sotsiaalsest, poliitilisest ja ühiskondlikust elust. ([Center for American Progress](#))

Islamofobia tähendab põhjendamatu hirmu islami ja moslemite ees. See väljendub erinevates rassismiaktides, diskrimineerimises ning sallimatuses moslemite ja nende kogukondade suhtes. Islamofobsed teod avalduvad arvuks katel viisidel: osad neist on nähtavad ja ilmsed, teised jälle varjatud ja vaevu hoomatavad. Islamofobne käitumine võib endaga kaasa tuua ka erineva tõsidusega ahistamist. Moslemeid võidakse ähvardada või isegi rünnata; mošeesid, islamikeskuseid ja muid moslemitele kuuluvaid paiku hävitada, lõhkuda või muul viisil rüvetada; islami sümboleid meedia vahendusel mõnitada. Moslemite diskrimineerimise põhjusteks võivad olla nii islamofobsed hoiakud kui ka rassistik ja ksenofoobne vim, kuna need elemendid on tihtipeale omavahel põimunud. ([Euroopa Põhiõiguste Amet](#))

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** „Islamofobia“ mõiste kõrvale on aina rohkem tekkimas mõiste „moslemifobia“. Esimese termini fookuses on religioon kui selline, teise fookuses on protsess, mille käigus hirmu religioon ees kantakse üle inimestele, kes on selle religiooniga seotud. Kuna traditsiooniliselt ei ole moslemiks olek mitte enda valik (kuigi usuline konverteerumine leiab aset ka moslemite seas), vaid moslemiks ollakse sünnipäraselt, väljendab „moslemifobia“ hirmu ja viha kõiki nende inimeste ees, kes kuuluvad (või keda arvatakse kuuluvat) antud gruppi.

Harjutus 9

MIDA OLEN KUULNUD ISLAMI KOHTA?

Aeg: 5-7 minutit.

Vanus: 7.-12. klass.

Eesmärk: Arutada, mida on õpilased kuulnud islami või moslemite kohta, ja püüda suunata õpilased tuvastama, kust see info pärit on.

Vaja läheb: Ülesande küsimused, paber ja kirjutusvahend.

- ◆ **ÕPETAJALE:** Paluge igal õpilasel individuaalselt kirjutada paberilehele, milliseid arvamusi on ta kuulnud moslemite ja islami ning araablase ja araabia maade kohta. Andke neile selleks mõned minutid. Seejärel paluge neil jagada oma mõtteid. Kirjutage märksõnad tahvlile. Minge 2. küsimuse juurde alles pärast seda, kui 1. küsimus on vastatud ja märksõnad tahvil.

ÕPILASTELE:

Mida tead või oled kuulnud moslemite ja islami kohta? Mida tead või oled kuulnud araablase ja araabia maade kohta?

- ◆ **ÕPETAJALE:** Kui mõtted on kirja saanud, paluge õpilastel mõelda, kust need mõtted tulevad. Pakkuge neile lugeda alljärgnevat nimekirja ja paluge neil märkida ära, kust nende mõtted pärinevad. Paluge õpilastel võimalusel tuua mõni konkreetne näide, mis neil meeles on.

Kas see mõte tuli mõnelt teiselt inimeselt?
 Kas see mõte tuli selle põhjal, mida sa kuulsid?
 Kas see mõte tuli selle põhjal, mida sa nägid?
 Kas see mõte tuli selle põhjal, mida sa tundsid?
 Kas see tuli televisioonist?
 Kas see tuli internetist? Kust?
 Kas sa mõtlesid selle täiesti iseseisvalt välja?

- ◆ **ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED:** Arutage õpilastega, millised on nende infoallikad ja kas nende seas on mõni allikas, mis on otseallikas, nt. mõni moslem? See harjutus annab ühtlasi aluse hilisemaks Eesti meedia ja moslemite representatsiooni teema arutamiseks.

Islamofobia tulemusena on ühiskonnas tekkinud järgmised arvamused, mida võetakse tõe pähe, kuigi need seda ei ole:

- islam on monoliitne (ühesugune) ja ei suuda kohaneda uue reaalsusega;
- islami väärtused ei kattu teiste peamiste religioonide väärtustega;
- islam on religioonina Lääne suhtes alamal positsioonil, see on arhailine, barbaarne ja ebaratsionaalne;
- islam on vägivaldne religioon ja toetab terrorismi;
- islam on vägivaldne poliitiline ideoloogia.

EELARVAMUSTE PIKK AJALUGU

Nagu kõik teised rassismi/ksenofobia vormid, põhineb islamofobia arvamusel, et kõik moslemid käituvad ja mõtlevad ühtemoodi lihtsalt sellepärast, et nad on moslemid.

Negatiivne arvamus islamist ja moslemitest ulatub Euroopas keskaega, nagu ka näiteks antisemitism. Keskaega iseloomustasid rooma-katoliku kiriku algatatud ristisõjad, mida alustas paavst Urbanus II 1095. aastal. Ristisõdadest võtsid osa nii inimesed, kes tahtsid vallutada moslemite käest Püha Maa, kui ka inimesed, keda meelitas sinna kõigi pattude andeks andmine, poliitilised või majanduslikud võimalused või lihtsalt seiklushimu. Kirik ja valitsused soosisid ristisõdu ka selle tõttu, et see andis võimaluse viia riigist välja vaesunud aadlike pojad ja aadlike nooremad pojad, kellel polnud suurt lootust pärandusele, ja vältida selliselt tülisid kodumaal.

Hilisem Ottomani impeeriumi vallutuskäik suurendas veelgi eurooplaste hirmu moslemite ees, 19. ja 20. sajandi Euroopa koloniaalpoliitika aga suurendas Lähis-Ida ja Aafrika riikide vaenu eurooplaste vastu. Sellest ajast pärit arvamusi „moslemite“ või „araablaste“ kui religioosete fanaatikute, haaremipidajate või agressiivsete metslaste kohta taastoodab meedia ka praegu – neid leiab nii Tintini koomiksites (nt. „Tintin ja must last“) või tänapäeva Hollywoodi filmides, nagu „Ausad valed“ (1994) ja „Muumia“ (1999). „Jõhkraid araablasi“ kohtab ka nt. Oskari võitnud filmis Gladiaator (2000) ([The representation of Islam in the land of Hollywood](#)).

Mazin B. Qumsiyeh, USA araablaste anti-diskrimineerimiskomitee meediasuhete direktor, kirjutab oma raportis, kuidas araablasi Ameerika filmides kujutatakse: „Araablasi TV-s ja filmides on kujutatud kas pommipanijatena, kõhutantsijatena või miljonäride-

na." Araabia mehi kujutatakse kas terroristidena või rikaste naftaärimeestena, araabia naised aga seksiobjektidena. Raport toob välja ka selle, et need stereotüübid mitte ainult ei tekita psühholoogilist kahju (nt. solvates inimesi), vaid loovad pinnase ka füüsiliseks kahjustamiseks, dehumaniseerides* ühte kindlat inimgruppi ja muutes nende ründamise lihtsalt väljavabandatavaks.

(Mazin B. Qumsiyeh, "Sada aastat araablaste ja moslemite stereotüüpset kujutamist.")

* Dehumaniseerimine on inimesele ning inimlikele väärtustele järk-järgult väiksema tähtsuse omistamine, mis võib äärmuslikel juhtudel viia genotsiidini (Vikipeedia)

HIRM MOSLEMITE EES JA SELLEGA KAASNEV DISKRIMINEERIMINE

Ettekujutus moslemitest kui vägivaldsetest inimestest süvenes ka USA 11.09.2001 terrorirünnaku tagajärjel. See tekitas veelgi suurema lõhe moslemite ja mittemoslemite vahel ning tõi kaasa ägeda diskussiooni religiooni rollist ühiskonnas, aga ka islamofobia ja diskrimineerimise suurenemise. Euroopas, Austraalias ja USA-s on lõhutud mošeesid, alandatud pearätti kandvaid naisi ning on esinenud ka otseseid kallaletunge moslemiteks peetud inimeste vastu. Iseäranis haavatavas olukorras on naised, kuna nad on pearätti tõttu lihtsasti moslemitena tuvastatavad.

Harjutus 10

KUIDAS ON OLLA MOSLEM?

Aeg: 15 minutit.

Vanus: 7.-12. klass (näited peaks valima/kohandama vastavalt vanusele).

Eesmärk: Tutvustada õpilastele näiteid islamofobiast ja arutleda selle üle, milliseid tagajärgi võivad need kaasa tuua.

Vaja läheb: Ülesande tekst (sündmuste kirjeldused).

- ◆ **ÕPETAJALE:** Enne õpilastele teksti andmist vaadake see kindlasti üle – näide nr. 2 (Pariis, 2013) võib olla liiga jõhker, eriti nooremate õpilaste jaoks. Sel juhul tuleb see leebemaks sõnastada.

ÕPILASTELE:

Loe läbi järgnevad näited, mis on aset leidnud Austraalias ja Euroopas, sh. Eestis, viimase paari aasta jooksul. **Vasta küsimustele.**

AUSTRALIA:

2014. aasta oktoobris jalutas 48-aastane pearätiga moslemine poest koju, kui talle lähenes suurt kasvu mees ja ütles: "Te, moslemid, minge tagasi sinna, kust olete tulnud!" Mees tõukas teda nii, et naine kukkus ja murdis käeluu. ([The Age](#))

PRANTSUSMAA:

2013. aastal ründasid Pariisis kaks meest 21-aastast naist, kes oli neljandat kuud rase, karjudes talle, et ta ei tohi näokatet (loori) kanda. Kui naine ütles, et ta on rase, hakkas üks meestest teda jalaga kõhtu peksma. Hoolimata arstide pingutustest ei õnnestunud last päästa. ([The New York Times](#))

2015. a. veebruaris avaldas Prantsuse islamiusu nõukogu (CFCM) raporti, mille kohaselt toimus Prantsusmaal kuu aja jooksul pärast terrorirünnakut Charlie Hebdo toimetusele 147 moslemite vastu suunatud "intsidenti" ja rünnaku alla sattus 26 mošeed. ([Newsweek](#))

SUURBRITANNIA

2015. a. veebruaris sõitis üks moslemine Essexis autoga, millel oli aken avatud, kui kaks valget noormeest möödaskõitvast autost tema pearätti kohta solvanguid karjuma hakkasid. Šokeeritud naine, kartes teha avariid, alandas kiirust, ent ka noorukid aeglustasid kiirust ja sõitsid tema kõrval, ropendades ja naerdes ning tehes temast samal ajal oma mobiiltelefonidega pilti. ([Measuring Anti-Muslim Attacks](#))

SAKSAMAA

2015. a. jaanuaris ütles moslemite kesknõukogu esimees Aiman Mazyek, et Saksamaal toimub igal nädalal rünnak mõne mošee vastu ning et imaamid (moslemikogukondade religioossed juhid) soovivad pearätti kandvatel naistel ahistamise vältimiseks kasutada võimalikult vähe ühistransporti ja liikuda pigem autoga. ([Deutsche Welle](#))

EESTI**KURESSAARE**

Oma esimese raseduse lõpukuul (28-aastaselt, seega mitte enam väga noor) jalutasin jaanipäeva paiku oma abikaasaga läbi kesklinna. See on aeg, mil saartele tuleb mandrilt palju rahvast ja liiklus on kesklinnas väga tihe. Vaekoja ees seisis üks vanem meesterahvas, Eestis suhteliselt tuntud tegelane, ja rääkis oma mobiiltelefoniga. Meie möödumisel vajus ta telefon kõrva juurest alla (ka jutt jäi ilmselt pooleli) ja ta hüüdis valjusti üle platsi: "Mida kuradit nad siin teevad? Ja paljunevad nagu küülikud!" Ma keerasin ringi, naeratasin ja vastasin nii kõva saare murrakuga, kui oskasin: "Ma'p tia mes te sii teete, a ma ela sii." Väga vastik tunne jäi sellest, et ma ei tohi 28-aastaselt oma esimest last sünnitada, ilma et mind küülikuks nimetataks. (Kätlin)

TALLINN

Leila isa oli alles hiljuti hakanud taksojuhiks, kui 2014. aasta novembris sattus talle kliendiks proua, kes hakkas taksoesse istudes Leila isaga tema eesti oskuse pärast kurjustama. Klient väitis, et ta on haritud filoloog ja seega ei mõista, kuidas saab nii töötada. Ta nõudis, et taksojuht vastaks küsimusele, kas eestlane saaks Bakuus oma emakeelega hakkama, lisades jutu lõppu, et Leila isal on üldse selline nimi, et ta sobiks pigem keskturule hurmaad müüma või terroristiks. Leila isa vihastas ja ütles: "Teate, miks ma halvasti räägin? Aga sellepärast, et eestlased ei suhtle muukeelsetega. Ei paranda meid, et me teaks, kuidas on õige. Vene keele aga just nii selgeks saingi, sest vene inimesed suhtlesid ja parandasid."

Proua ütles seepeale, et sattus vale inimese otsa, kelle peale viha valada, maksis ja lahkus.

KÜSIMUSED:

1. Mis Sa arvad, kuidas sellised juhtumid panevad end tundma inimesi, kelle pihta need on suunatud?
2. Kas oskad ette kujutada, millised tunded võivad tekkida inimestel, kes korduvalt, sageli terve oma elu, peavad kokku puutuma ühtede ja samade eelarvamustega nende suhtes ja tõestama, et need on eelarvamused?

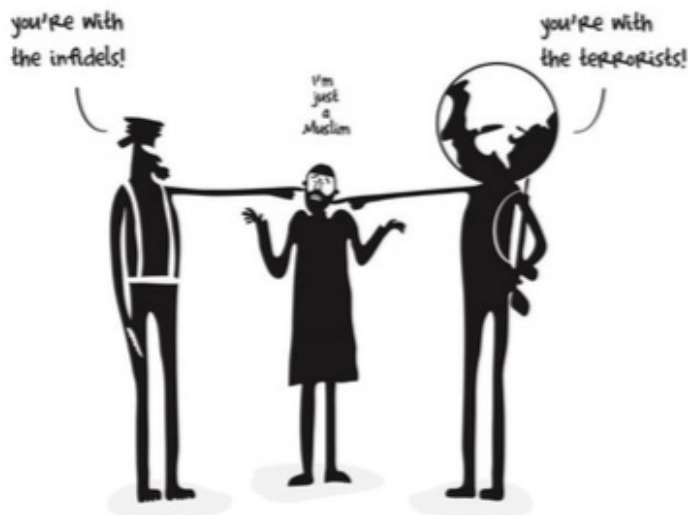

ARUTELU TEEMAD/ABISTAVAD KÜSIMUSED: Seletage õpilastele, et kuigi siin on toodud välja vaid mõned juhtumid erinevatelt maadelt, ei ole need üksikjuhtumid, vaid et neid juhtumeid on palju. Arutlege selle üle, millised tunded võivad tekkida inimestel, kes on sattunud taoliste sündmuste ohvriks. Kas need võivad kaasa tuua hirmu, mure, ebatavalisuse tunde? Võõrandumise tunde?

Võite lugeda neile ette Eestis elava aseri neiu Arzu jutu: „*Ülikoolis käies küsiti minu käest ikka: „Mis rahvusest sa oled?“ Vastusele „aser“ ei järgnenud reeglina mitte küsimus, mis nimeks, vaid tõekspidamised stiilis: „Kas sa oled terrorist?“ Küllap pidi see olema nali. Aga usun, et igapäev saab aru, kuidas kahekümnendat korda sama nalja kuulmine võib ärritada, eriti kui tegemist on lolli naljaga. Ja ma ei tohtinud kunagi midagi kritiseerida. Iga kord oli kohe see, et kui ei meeldi, siis mine oma riiki tagasi.“*

Küsige õpilaste käest, miks nende arvates vastavad inimesed tihti: „Mingu siis oma maale tagasi!“ (Nt. sellepärast, et see on lihtne võimalus diskussioon enda kasuks pöörata, mitte hakata mõtlema, kas kriitika on õigustatud). Millist signaali saadetakse sellega inimesele? (Nt. seda, et see riik ei ole ega saa tema omaks, mis võib võtta inimeselt motivatsiooni selle riigi heaks midagi teha ning tekitada riigi vastu tõrget).

- ◆ **PÄRAST ARUTELU** näidake õpilastele allolevat karikatuuri ja küsige, mida on õpilaste arvates püütud sellega öelda? Karikatuur ilmus pärast terroristlikku rünnakut Charlie Hebdo toimetusele Pariisis (jaanuar 2015) ja selle autor on Kataris elav Sudaani päritolu [Khaled Albaih](#).

(Eesti keeles: Mees vasakul: „Sa oled uskmatute poolt!“ Mees paremal: „Sa oled terroristide poolt!“ Mees keskel: „Ma olen lihtsalt moslem.“)

RELIGIOONIKRIITIKA VÕI ISLAMOFOOBIA?

Paljud Euroopa erakonnad teevad võõravihast, iseäranis „islami küsimusest“, oma valimiskampanias peamise tõmbenumbri. Sageli tekib veelahke selle koha pealt, kas võime ja peame kritiseerima religiooni. Kahtlemata peab avatud demokraatlikus ühiskonnas olema ruumi ka religiooniga seotud probleemide lahkamisele, ning nende hulgas teiste ühiskonnaliikmete jaoks tundlike küsimuste arutamine on ühtpidi paratamatu ja teistpidi tähtis.

Küsimus on aga pigem selles, millises kontekstis see arutelu toimub. Ralph W. Stockman, tuntud USA metodisti kiriku pastor, on öelnud: „Oma julguse piire näeme me siis, kui oleme vähemuses. Oma sallivuse piire näeme siis, kui oleme enamuses.“ On suur vahe, kas oleme „tugevama“ poolel – st „insiderid“, kuuludes domineerivasse ja aktsepteeritud gruppi, või oleme me „outsiderid“, kelle identiteeti ja õigust olla teistsugune seatakse pidevalt kahtluse alla. Sel juhul on kerge tekkima olukord, kus see, mis tundub ühele osapooltele vaid „idee kritiseerimisena“, paistab teisele tema isiku ründamisena, kuna ta kuulub teatud etnilisse, religioossesse vm vähemusgruppi.

Kui meid kritiseeritakse väljastpoolt, tekitab see sageli kaitsereaktsiooni ja muudab keerulisemaks iseenda kritiseerimise. See ei tähenda loomulikult, et me peaksime kriitikast loobuma. Kuid tasub mõelda, millal läheb kriitika üle mõnitamiseks või eesmärgituks solvamiseks, eriti juhul, kui kritiseeritav grupp on ühiskonnas tõrjutud.

Küsimus on paljuski ka selles, millise eesmärgiga me oma vabadusi kasutame ja kas need vabadused on kõigile võrsed. Kui Eestis elav moslem räägiks, et kristlastega kõrvalt elamine on tema jaoks vastik, siis kas suhtumine oleks teistsugune, kui eestlane ütleks, et moslemite kõrvalt elamine on tema jaoks vastik? Kas me kasutame sõnavabadust vaid selleks, et kritiseerida teiste ideid, või ka selleks, et seada kahtluse alla ja kritiseerida iseenda omi?

Probleemiks teatud inimgrupi pideva kritiseerimise juures on see, et kui seda piisavalt kaua teha, võib aspekt, mida kritiseeritakse, muutuda antud inimgrupi jaoks ebaproportsionaalselt oluliseks ja ta võib hakata end aina enam identifitseerima just läbi selle aspekti. See aga tähendab, et kui meie jaoks on inimese juures kõige määravam näiteks tema rahvus ja me näeme teda ainult läbi selle, võibki muutuda tema jaoks kõige olulisemaks tema päritolu. Ja kui me näeme inimest ainult läbi selle, et ta on moslem (kritiseerides samal ajal islami usku), võib ka inimese enda jaoks muutuda esmatähtsaks just see, et ta on moslem, ning võib tekkida aina suurem vajadus kaitsta enda identiteeti. See aga viib meid kaugemale ühiskonna rahumeelsest kooseksisteerimisest.

Sõnavabaduse ja religiooni probleem ei ole eranditult moslemite ja islamiusu küsimus. Näiteid sellest, et religiooni solvamist riiklikult taunitakse või karistatakse, leiab nii Venemaalt (Pussy Riot) kui ka paljudest teistest riikidest. Näiteks mõistis Birma kohus 2015. aasta märtsis vangi kolm meest [Buddha solvamise eest](#), Kreeka kohus mõistis aga 2014. aastal vanglakaristust kandma Facebookis [Kreeka kiriku üle satiirilisi nalju](#) avaldanud noormehe.